

**Dossiervoering door de rechter: beperkingen op de
discretionaire bevoegdheid van de rechter bij de
straftoemeting**

Prof. Dr. Tom Vander Beken
Annelies Balcaen

IRCP
Augustus 2009

Lawforce working paper 2009/5

DOSSIERVOERING DOOR DE RECHTER	3
Inleiding: probleemstelling	3
I. De discretionaire bevoegdheid van de rechter tijdens het onderzoek ter terechtzitting	3
II. De waardering van het bewijs door de rechter	3
III. De discretionaire bevoegdheid van de rechter bij het bepalen van de straf	4
1. <i>Keuze tussen de verschillende straffen</i>	5
2. <i>De modaliteiten van de straf</i>	5
3. <i>Minima en maxima in de wet</i>	6
4. <i>Beperking op de zwaarte van de straf door de wetgever</i>	6
IV. Invloed van procedurebepalingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter .	7
1. <i>Verzachtende omstandigheden</i>	7
2. <i>Rol van het slachtoffer in de straftoemeting</i>	8
3. <i>Instellen van rechtsmiddelen</i>	8
V. Rechtsbeginselen en de discretionaire bevoegdheid van de rechter	9
1. <i>Het legaliteitsbeginsel</i>	9
2. <i>Het gelijkheidsbeginsel</i>	9
3. <i>Evenredigheidsbeginsel</i>	11
4. <i>Redelijke termijn</i>	11
5. <i>Recht van verdediging</i>	13
VI. De motiveringsverplichting van de rechter	13
1. <i>Doel van de motiveringsverplichting</i>	14
2. <i>Algemene motiveringsverplichting</i>	15
2.1. <i>De motivering als vormvereiste</i>	15
2.2. <i>Wat dient te worden gemotiveerd?</i>	16
2.3. <i>Controle door het Hof van Cassatie</i>	17
2.4. <i>De motiveringsverplichting en het recht van verdediging, het vermoeden van onschuld en het recht verstek te laten gaan</i>	18
2.5. <i>De appelrechter</i>	20
2.6. <i>Aan- of afwezigheid van conclusies</i>	20
2.7. <i>Gebrekkige motivering</i>	21
2.8. <i>Gelijktijdige uitspraak over schuld en straf</i>	22
3. <i>Bijzondere motiveringsverplichting</i>	22
3.1. <i>Hoe dient te worden gemotiveerd? Nauwkeurig maar beknopt</i>	22
3.2. <i>Geïndividualiseerd</i>	24
3.3. <i>Criteria van straftoemeting</i>	25
3.4. <i>Wie is gehouden tot de bijzondere motivering?</i>	26
3.5. <i>Geen motivering vereist</i>	26
3.6. <i>Verbeurdverklaringen</i>	27
3.7. <i>Strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen</i>	27
3.8. <i>Opschorting en uitstel</i>	28
3.9. <i>Werkstraf</i>	29
Besluit	29

DOSSIERVOERING DOOR DE RECHTER

Inleiding: probleemstelling

De straftoemeting, dit is het vaststellen van de straf en maatregel en de strafmaat, is een primaire opdracht van de wetgever. Hij laat de instanties die hij aanwijst toe om binnen bepaalde grenzen de gepaste straf en strafmaat te bepalen voor de dader.

Binnen de contouren van deze grenzen heeft de strafrechter echter nog heel wat vrijheid om de juiste straf te bepalen.

Met strafrechter wordt hier bedoeld de vonnisrechter én de feitenrechter. Dit betekent dat de onderzoeksrechter die een speciale plaats inneemt in de strafrechtsketen niet wordt besproken evenals de cassatierechter, die niet over de feiten zelf, maar over de voorzieningen in strafzaken wegens het niet in acht nemen van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen of schending van de wet een oordeel velt.

In wat volgt, wordt nader ingegaan op deze discretionaire bevoegdheid en meer specifiek op de beperking hiervan door materiële en procedurele waarborgen.

I. De discretionaire bevoegdheid van de rechter tijdens het onderzoek ter terechtzitting

In de loop der jaren is in België de fase van het vooronderzoek naar de voorgrond getreden. Dit oorspronkelijk inquisitoire gedeelte van het strafproces kreeg er verschillende accusatoire kenmerken bij. Zo is het een stuk mondeler geworden, meer tegensprekelijk en ook minder geheim dan vroeger, alle drie kenmerken van het accusatoire onderzoek ter terechtzitting. Dit laatste gedeelte van het strafproces is ook enorm gewijzigd door deze evolutie in de zin dat de rechter hierdoor meer op de achtergrond kwam te staan. Nochtans heeft de vonnisrechter bij de beslissing over onderzoeksmaatregelen nog steeds een ruime beslissingsvrijheid. Voor het Hof van Assisen geldt het onmiddelijkheidsbeginsel op grond waarvan de voorzitter alles kan doen wat hij nuttig acht om de waarheid te achterhalen. Voor de politie- en correctionele rechtbank gebeurt de behandeling in principe op stukken wat er meestal toe leidt dat een bondig onderzoek volstaat voor het nemen van een bepaalde beslissing.

Toch heeft de vonnisrechter hier ook nog een ruime beoordelingsvrijheid. Zo kan hij de persoonlijke verschijning van partijen bevelen, een plaatsbezoek eisen, een bijkomend onderzoek verrichten of een deskundige aanstellen.¹

Het Hof van Cassatie gebruikt de volgende formulering om deze discretionaire bevoegdheid te omschrijven: *“Om tot zijn overtuiging te komen, beoordeelt de feitenrechter op onaantastbare wijze de objectiviteit van het onderzoek en de noodzaak om aanvullende onderzoeksopdrachten, zoals het getuigenverhoor, te bevelen. Het recht van verdediging wordt niet miskend door de enkele omstandigheid dat de rechter een verzoek om...afwijst omdat hij die maatregel niet nodig acht om tot zijn overtuiging te komen.”*²

II. De waardering van het bewijs door de rechter

In België geldt het beginsel dat de rechter vrij bepaalt welke waarde hij/zij hecht aan het bewijs en dus geldt hier het vrije bewijsstelsel. Het tegenovergestelde is het wettelijke

¹ L. HUYBRECHTS, “Plaats en rol van de strafrechter in de strafrechtsbedeling”, *Panopticon* 2001, 74-75.

² i.v.m. getuigen, bv Cass. 13 januari 1999, *Arr. Cass.* 1999, 16; i.v.m. bijkomende onderzoeksdaaden bv. Cass. 23 oktober 2002, P020958F, niet gepubliceerd; i.v.m. deskundigen bv. Cass. 16 juni 1999, *Arr. Cass.* 1999, 366.

bewijsstelsel waarbij de wet de bewijswaarde bepaalt van de gegevens die aan de rechter als bewijs worden voorgelegd.

Het principe van de vrije beoordelingsmacht houdt in dat de rechter zijn overtuiging kan baseren op alle regelmatig verkregen en regelmatig overgelegde gegevens van de zaak.³

Hierbij moet wel rekening gehouden worden met de rechten van verdediging van de partijen die de mogelijkheid moeten krijgen om de bewijsmiddelen te bespreken in een contradictoir debat. De vrije beoordeling door de rechter betekent ook niet dat de rechter willekeurig kan oordelen over de bewijswaarde van de gegevens. Zo zal hij de bewijskracht van een akte miskennen die een vroegere verklaring van de beklaagde bevat als hij aan die verklaring een betekenis geeft die er niet mee verzoenbaar is.⁴

In een aantal gevallen heeft de rechter niet de vrije beoordeling over het bewijs, maar wordt aan bepaalde gegevens een bewijswaarde verbonden die de rechter bindt of wordt de bewijswaarde van een bepaald bewijs gepreciseerd.⁵ Zo wordt aan sommige processen-verbaal (de zogenaamde processen-verbaal tot bewijs van het tegendeel) bijzondere bewijswaarde toegekend. Bij deze processen-verbaal is de rechter, bij gebrek aan tegenbewijs dat de beklaagde met alle middelen mag leveren, gebonden door de vaststellingen van de verbalisant.⁶

III. De discretionaire bevoegdheid van de rechter bij het bepalen van de straf

De strafrechter beschikt over een zeer grote appreciatiemarge bij het bepalen van een straf en kiest in eer en geweten een aangepaste sanctie voor het gepleegde feit en de dader.⁷

De wetgever biedt weinig aanknopingspunten inzake de straftoemeting. Wettelijk gezien beschikt de rechter over de verschillende mogelijkheden bij het nemen van een beslissing. Naast de (probatie)opschorting van de uitspraak van de veroordeling, zijn er drie hoofdstraffen waaruit de rechter kan kiezen, met name de vrijheidsberoving, de geldboete en enkel in correctionele en politionele zaken de werkstraf, telkens al dan niet met (probatie)uitstel. Dit ganse arsenaal aan mogelijkheden zorgt ervoor dat de rechter een zeer grote discretionaire bevoegdheid heeft bij het bepalen van de passende straf.

De grenzen van de straftoemtingsvrijheid van de rechter worden bepaald door de strafminima en –maxima en door een aantal wettelijke bepalingen inzake strafuitsluitende, strafverminderende of strafverhogende factoren. Verder bestaan er een aantal complementaire wetten die enigszins een invloed uitoefenen op de straftoemtingsvrijheid, namelijk de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie.⁸

³ D. HOLSTERS, “Bewijsvoering in strafzaken”, in X, *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, p. 13.

⁴ Cass. 22 september 1981, *Arr. Cass.* 1980-81, 115.

⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 1128.

⁶ Andere uitzonderingen op de vrije bewijswaardering van de rechter zijn: wettelijke vermoedens die gelden tot het tegenbewijs wordt geleverd, anonieme getuigenissen en verklaringen afgelegd met behulp van audiovisuele media.

⁷ L. HUYBRECHTS, “Plaats en rol van de strafrechter in de strafrechtsbedeling”, *Panopticon* 2001, 76.

⁸ J. ROZIE, “Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak”, *R.W.* 2005-06, 1482.

1. Keuze tussen de verschillende straffen

De rechter heeft bij het opleggen van een straf meestal de keuze tussen verschillende soorten straffen. Hij moet daarbij wel vertrekken van het bestaande straffenarsenaal. Concreet zijn er drie hoofdstraffen waaruit de rechter kan kiezen, met name de vrijheidsberoving, de geldboete en enkel in correctionele en politionele zaken de werkstraf. Daarnaast bestaan er ook nog een reeks bijkomende straffen die de rechter, al dan niet verplicht, hanteert.

2. De modaliteiten van de straf

De rechter kan ofwel een effectieve straf opleggen ofwel kan hij opschorting of uitstel verlenen. Deze twee modaliteiten van de straf zijn gunsten wat betekent dat de rechter op discretionaire wijze beslist om ze al dan niet toe te passen.⁹

De wettelijke regeling van deze modaliteiten kan gevonden worden in de zogenaamde Probatiewet van 29 juni 1964.¹⁰

Opschorting van de uitspraak van de veroordeling kan worden toegestaan door vonnisgerechten, met instemming van de verdachte en voor zover de beklaagde nog niet werd veroordeeld tot een criminele straf of een hoofdgevangenisstraf van meer dan zes maanden en indien het feit niet van die aard schijnt te zijn dat het gestraft moet worden met een hoofdstraf van meer dan vijf jaar correctionele gevangenisstraf of een zwaardere straf en de tenlastelegging bewezen is verklaard. Voor rechtspersonen zijn de drempels respectievelijk 4.000 en 120.000 euro.¹¹ De proeftijd, gedurende dewelke de uitspraak van de veroordeling wordt opgeschort bedraagt niet minder dan één jaar en niet meer dan vijf jaar.

Uitstel van tenuitvoerlegging van de straffen kan worden verleend aan de veroordeelde die nog niet veroordeeld is geweest tot een criminele straf of tot een hoofdgevangenisstraf van meer dan twaalf maanden, indien zij tot een werkstraf of een of meer straffen van niet meer dan vijf jaar worden veroordeeld. Voor rechtspersonen liggen deze drempels op 24.000 en 120.000 euro. Het uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf bedraagt opnieuw niet minder dan één jaar en niet meer dan vijf jaar. Bij geldstraffen, werkstraffen en gevangenisstraffen die zes maanden niet te boven gaan, mag de duur van het uitstel echter niet meer dan drie jaar bedragen (artikel 8, § 1, derde en vierde lid Probatiewet).

Bij beide modaliteiten wordt rekening gehouden met de straf zoals zij *in concreto* zou worden opgelegd door de strafrechter, na het al dan niet toepassen van verzachtende omstandigheden.

Ook al zijn de wettelijke voorwaarden vervuld, het verlenen van uitstel of opschorting is geen recht en dus is de rechter niet verplicht om deze gunsten te verlenen.¹²

De opschorting en het uitstel kunnen worden verleend onder voorwaarden van probatie.

⁹ L. HUYBRECHTS en M. TRAEST, "Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België", *T. Straf*. Dossier 2004, nr. 6, 22.

¹⁰ Artikel 1, § 1 en § 2 wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *B.S.* 24 juli 1964.

¹¹ Artikel 18*bis*, eerste lid, probatiewet zoals ingevoerd bij wet van 4 mei 1999.

¹² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 456.

3. Minima en maxima in de wet

Binnen de door de wet bepaalde grenzen (minima en maxima) bepaalt de rechter vrij het bedrag van de geldboete.¹³

In een aantal gevallen heeft de rechter niet de keuze tussen een maximum en een minimum omdat het gaat om vaste straffen (ontzetting en afzetting).

Een aantal wettelijke bepalingen verschaffen de rechter wel richtsnoeren te hanteren bij het bepalen van de straf.

Zo bepaalt artikel 163 lid 3 Sv. voor politierechtbanken dat de rechter bij het bepalen van het bedrag van de geldboete verplicht rekening houdt met de elementen die door de beklaagde worden ingeroepen met betrekking tot zijn sociale toestand. Bovendien bepaalt lid 4 van hetzelfde artikel dat de rechter een geldboete kan uitspreken beneden het wettelijk minimum van de boete indien de overtreder om het even welk document voorlegt dat zijn precaire financiële situatie bewijst. Artikel 176 Sv. bepaalt dat onder andere deze regels ook gelden voor de vonnissen in hoger beroep gewezen door de correctionele rechtbanken.

Artikel 195 lid 3 Sv., aangevuld door artikel 2 van de wet van 24 december 1993, bepaalt voor correctionele rechtbanken dat de rechter bij het vaststellen van een geldboete rekening houdt met de sociale toestand van de beklaagde. Lid 4 bepaalt dat de rechter een geldboete kan uitspreken beneden het wettelijk minimum indien de financiële toestand van de beklaagde dit vereist.

De rechter is geenszins verplicht om ingeval van een precaire financiële toestand beneden het wettelijk minimum te gaan. Zo bepaalde het Hof van Cassatie in een arrest van 7 juni 2007¹⁴ dat “wanneer de appelrechters zich niet de mogelijkheid ontzeggen om de geldboete wegens verzachtende omstandigheden beneden het wettelijke minimum te minderen en verwijzen naar enerzijds de aard en de zwaarwichtigheid van de feiten, de omvang van de fraude en de invloed ervan op de fiscale en economische ordening en anderzijds de persoon van de beklaagden met inbegrip van een blanco strafregister voor beklaagden en een relatief gunstig strafrechtelijk verleden van andere beklaagden, maar toch de maximale geldboete opleggen, voldoen zij aan de motiveringsverplichting van artikel 195 van het Wetboek van Strafvordering”.

4. Beperking op de zwaarte van de straf door de wetgever

Artikel 2 lid 2 Sw. bepaalt dat “indien de straf, ten tijde van het vonnis bepaald, verschilt van die welke ten tijde van het misdrijf was bepaald, wordt de minst zware straf toegepast”. Het verbod van retroactiviteit van een wetsbepaling vervat in dit artikel laat niet toe dat de rechter een zwaardere straf oplegt dan degene die gold ten tijde van het misdrijf. Wanneer een

¹³ Cass. 13 augustus 1986, Arr. Cass. 1985-86, p 1519: “Le juge du fond détermine de manière souveraine, dans les limites de la loi, les peines qu’il estime être en rapport avec la gravité des infractions déclarées établies et avec la culpabilité individuelle de chaque prévenu, sans être tenu d’indiquer les motifs pour lesquels il condamne ou non les co-prévenus à une peine identique”.

¹⁴ Cass. 7 juni 2007, T. Straf. 2007, afl. 6, 389, noot Meganck B.

mildere strafwet van toepassing is ten tijde van het vonnis, mag/moet de rechter deze toepassen.¹⁵

Verder mag bij ééndaadse samenloop van misdrijven enkel de zwaarste straf worden uitgesproken en in geval van een collectief of voortgezet misdrijf mag het geheel van de uitgesproken straffen het maximum van de zwaarste straf niet te boven gaan.¹⁶

IV. Invloed van procedurebepalingen op de discretionaire bevoegdheid van de rechter

1. Verzachtende omstandigheden

Verzachtende omstandigheden kunnen enerzijds door de rechter facultatief worden aangenomen om een lagere dan de wettelijk bepaalde minimumstraf op te leggen. Voorbeelden zijn het feit dat de dader de schade heeft hersteld, de jeugdige leeftijd van de dader, het feit dat hij of zij een blanco strafblad heeft, enz.

Naast deze aan de discretionaire bevoegdheid van de rechter overgelaten verzachtende omstandigheden bestaat er ook nog de mogelijkheid om verzachtende omstandigheden aan te nemen tijdens het vooronderzoek, namelijk bij de regeling der rechtspleging (de zogenaamde correctionalisering¹⁷ en contraventionalisering¹⁸).

Vroeger konden enkel de onderzoeksgerechten correctionaliseren of contraventionaliseren op moment van de regeling der rechtspleging. Nu kan de Procureur des Konings dit ook doen, in geval er geen gerechtelijk onderzoek is geweest.¹⁹

Het verschil tussen beiden ligt in het gevolg dat gegeven wordt aan de beslissing. De vonnisgerechten zijn immers verplicht om de door de onderzoeksgerechten genomen beslissing tot correctionalisering of contraventionalisering te volgen, terwijl ze hiertoe niet verplicht zijn wanneer de beslissing wordt genomen door de PK. In dat geval kunnen de vonnisgerechten zich immers onbevoegd verklaren.²⁰

¹⁵ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *Nullum Crimen* 2008, 226.

¹⁶ Zie artikel 65 Sw.: "Wanneer een zelfde feit verscheidene misdrijven oplevert of wanneer verschillende misdrijven die de opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van een zelfde misdadig opzet, gelijktijdig worden voorgelegd aan een zelfde feitenrechter, wordt alleen de zwaarste straf uitgesproken. Wanneer de feitenrechter vaststelt dat misdrijven die reeds het voorwerp waren van een in kracht van gewijsde gegane beslissing en andere feiten die bij hem aanhangig zijn en die, in de veronderstelling dat zij bewezen zouden zijn, aan die beslissing voorafgaan en samen met de eerste misdrijven de opeenvolgende en voortgezette uitvoering zijn van een zelfde misdadig opzet, houdt hij bij de straftoemeting rekening met de reeds uitgesproken straffen. Indien deze hem voor een juiste bestraffing van al de misdrijven voldoende lijken, spreekt hij zich uit over de schuldvraag en verwijst hij in zijn beslissing naar de reeds uitgesproken straffen. Het geheel van de straffen uitgesproken met toepassing van dit artikel mag het maximum van de zwaarste straf niet te boven gaan."

¹⁷ Correctionaliseren is een techniek waarbij een als misdaad omschreven feit mits aanneming van verzachtende omstandigheden, naar de correctionele rechtbank wordt verwezen i.p.v. naar het Hof van Assisen.

¹⁸ Contraventionaliseren is een techniek waarbij een als wanbedrijf omschreven feit mits aanneming van verzachtende omstandigheden, naar de politierechtbank wordt verwezen i.p.v. naar de correctionele rechtbank.

¹⁹ Art. 1 Wet 4 oktober 1867 verzachtende omstandigheden, zoals gewijzigd door art. 46-50 Wet 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en de modernisering van de strafrechtspleging, *B.S.* 21 juli 1994.

²⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 437.

2. Rol van het slachtoffer in de straftoemeting

De beslissingsvrijheid van de rechter wordt beperkt door het feit dat van hem wordt gevraagd dat hij bij de straftoemeting in bepaalde gevallen bijzondere aandacht heeft voor de slachtoffers van misdrijven.²¹

Zo bepaalt artikel 37ter § 3 Sw. dat de rechter bij het bepalen van de werkstraf rekening kan houden met de belangen van het slachtoffer. Deze maatregel ligt in de lijn van de herstelgedachte op basis waarvan het strafrecht oog moet hebben voor het herstel van de relatie tussen de dader en het slachtoffer en tussen de dader en de maatschappij.²²

Het belang van het benadeelde slachtoffer bestaat niet in het toekennen van schadevergoeding, want die krijgt hij eventueel toegewezen na een burgerlijke vordering in te stellen bij de strafrechter of bij de burgerlijke rechter. Het gaat hier meer over het hebben van respect voor en betrokkenheid van het slachtoffer; het feit dat met hem rekening wordt gehouden bij de straftoemeting, met het leed en onrecht dat hem is aangedaan, desnoods door een straf die de veroordeelde stimuleert om het slachtoffer alsnog genoeg te doen of die ervoor zorgt dat het herstel van de verhouding tussen de dader en het slachtoffer niet verhindert.

3. Instellen van rechtsmiddelen

In principe kan het aanwenden van een rechtsmiddel geen nadelig effect teweegbrengen voor degene die het aanwendt. Dit principe geldt echter slechts in geval de andere partijen in de bestreden beslissing berusten en het geldt niet voor het openbaar ministerie wiens rechtsmiddelen ten allen einde strekken.

Indien enkel de beklaagde hoger beroep instelt tegen een vonnis, kan de rechter in hoger beroep de straf niet verzwaren. Wanneer daarentegen het openbaar ministerie ook beroep instelt of alleen beroep instelt, kan de straf wel worden verzaamd, maar dit enkel bij eenparigheid (unanieme beslissing van het college).²³

In geval het OM beroep instelt, is het ook mogelijk dat de straf wordt verminderd of dat de beklaagde wordt vrijgesproken.²⁴

De zaak wordt door het aanwenden van een rechtsmiddel opnieuw aan de rechter voorgelegd die enkel kan oordelen over de zaak binnen de perken van datgene wat hem door de partij wordt voorgelegd (*tantum devolutum, quantum appellatum*). Dit principe betekent ook dat de rechter enkel kan oordelen over de zaak met betrekking tot de partij(en) die het rechtsmiddel heeft (hebben) aangewend.

Tenslotte brengt het adagium met zich mee dat de rechter die voor de tweede maal kennis neemt van de zaak beperkt is door de *saisine* van de eerste rechter. Dit betekent dat hij enkel een oordeel kan vellen over datgene wat aan de eerste rechter werd voorgelegd.²⁵

²¹ T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Het slachtoffer en de strafrechtsbedeling: berekende flirt of ware liefde?", *Update in de Criminologie*, Mechelen, Kluwer, 2006, 90.

²² L. HUYBRECHTS en M. TRAEST, "Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België", *T. Straf*. Dossier 2004, nr. 6, 39-40.

²³ Artikel 211bis Sv.: "Is er een vrijsprekend vonnis of een beschikking tot buitenvervolginstelling, dan kan het gerecht in hoger beroep geen veroordeling of verwijzing uitspreken dan met eenparige stemmen van zijn leden. Dezelfde eenstemmigheid is vereist voor het gerecht in hoger beroep om tegen beklaagde uitgesproken straffen te kunnen verzwaren. Dit geldt eveneens inzake voorlopige hechtenis om een voor de beklaagde gunstige beschikking te kunnen wijzigen."

²⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 1137.

²⁵ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 2003, 1045.

In uitzonderlijke gevallen kan de appelrechter wel de gehele zaak aan zich trekken, ook als enkel hoger beroep werd ingesteld met betrekking tot een welbepaald aspect. Dit noemt men de evocatie (artikel 215 Sv.).²⁶ Dit gebeurt bijvoorbeeld als een vonnis in eerste aanleg moet vernietigd worden wegens vormfouten. Immers, alles waarover reeds uitspraak werd gedaan in eerste aanleg zal dan ook verloren zijn gegaan door de vernietiging van dat vonnis.²⁷

V. Rechtsbeginselen en de discretionaire bevoegdheid van de rechter

1. Het legaliteitsbeginsel

Krachtens artikel 7 EVRM en 15 PUBO, de artikelen 12 en 14 G.W., artikel 2, eerste lid Sw. en artikel 363 Sv. mag de rechter slechts een straf opleggen die bij de wet is bepaald; dit is het zogenaamde legaliteitsbeginsel.

Het legaliteitsbeginsel gunt de rechter wel een zekere keuzevrijheid in de zin dat hij binnen de door de wet gestelde perken onaantastbaar de straf en de strafmaat bepaalt die hij gepast acht. Zo maakt de rechter wettig gebruik van zijn beoordelingsbevoegdheid wanneer hij de beslissing neemt om aan één van de beklaagden een zwaardere straf op te leggen dan die waartoe een mededader is veroordeeld op grond van de zwaarte van de onderscheiden misdrijven van de beklaagden²⁸.

2. Het gelijkheidsbeginsel

De discretionaire bevoegdheid van de rechter geeft hem heel wat vrijheid om de straf en de strafmaat te bepalen, maar dit geeft hem zeker niet de mogelijkheid om bij willekeur deze beslissingen te nemen.

Het gelijkheidsbeginsel stelt dat de rechter bij de keuze van een straf verplicht is wat gelijk is gelijk te behandelen en wat verschillend is, verschillend aan te pakken. Dit betekent dat de rechter binnen de grenzen aangeduid in de wet de ene niet meer beperkingen kan opleggen dan de andere en dus dat het gelijkheidsbeginsel bijkomende grenzen stelt aan de discretionaire bevoegdheid van de rechter²⁹. Het gelijkheidsbeginsel verzet zich niet per se tegen een ongelijke behandeling; afwijkingen zijn echter enkel gerechtvaardigd voor zover zij berusten op objectieve en redelijke motieven en ook op dergelijke wijze worden verantwoord.

Deze benadering impliceert een redenering in twee stappen: eerst dient de vraag te worden gesteld of de gevallen waarvan sprake is vergelijkbaar zijn. Dit vereist niet dat de gevallen identiek zouden zijn. Vervolgens wordt de vraag gesteld of de verschillende behandeling gerechtvaardigd is. Daarbij wordt nagegaan of de afwijking objectief is, een wettig doel nastreeft en niet kennelijk onevenredig is, met andere woorden of de afwijking in verhouding staat tot het nagestreefde doel. Bij de straftoemeting is dit geen gemakkelijke taak aangezien er geen wettelijke criteria voor straftoemeting bestaan en dus de objectiviteitsvoorwaarde niet vervuld is. Verder is het ook niet eenvoudig om de legitimiteit en de proportionaliteit te

²⁶ Artikel 215 Sv.: “Indien het vonnis wordt teniet gedaan wegens schending of niet hersteld verzuim van vormen, door de wet voorgeschreven op straffe van nietigheid, beslist het hof mede over de zaak zelf.”

²⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 1147.

²⁸ Cass. 21 september 1994, *Arr. Cass.* 1994, p 766.

²⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, “Het gelijkheidsbeginsel in het straf(proces)recht: de schone slaapster in het bos?”, *R.W.* 1991-92, 1183.

controleren aangezien de verplichting om de straf en strafmaat te motiveren niet ondersteund wordt door inhoudelijke criteria.³⁰

Het Grondwettelijk Hof stelt ter zake in zijn arrest van 14 juni 2000³¹ dat “*de grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie niet uitsluiten dat een verschil in behandeling tussen categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is. Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen. Het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel*”.

Voor sommigen zijn de discrepanties die voorkomen in de straftoemeting onvermijdelijk, behalve wanneer er sprake is van echte willekeur³². Immers, het zal zelden het geval zijn dat én de feiten, én de persoon van de daders én de schuld compleet dezelfde zijn. Volgens Verdussen betekent dit eigenlijk dat het gelijkheidsbeginsel in werkelijkheid de individualisering van de straf voorschrijft.³³ In dit geval kunnen verschillen tussen onderling vergelijkbare gevallen niet worden vermeden. Nochtans heeft het Hof van Cassatie uitdrukkelijk gesteld dat er geen algemeen rechtsbeginsel bestaat van de individualisering van de straf³⁴.

Volledige gelijkheid zal men nooit krijgen en dat is trouwens ook niet wenselijk. Gelijkheid is, zoals Rozie het stelt, iets waar men naar moet streven, maar haar opleggen kan men niet in strafzaken. Rechterlijke uitspraken moeten echter wel tot op een bepaalde hoogte transparant zijn en zoals gesteld gelijke zaken op een gelijke manier behandelen en ongelijke zaken verschillend aanpakken, maar enkel in de mate van hun ongelijkheid.

Zo kan het bijvoorbeeld absoluut niet dat twee personen voor exact hetzelfde misdrijf zonder reden verschillend worden bestraft, want dat zou een volledige willekeur betekenen.³⁵

Het Hof van Cassatie heeft zich tot op heden in strafzaken nog niet uitgesproken over de vraag of mededaders wier aandeel in de feiten, schuld en persoonlijke omstandigheden vergelijkbaar zijn, niet op gelijkwaardige wijze moeten worden bestraft en of, in de omgekeerde situatie mededaders bij wie bovengenoemde elementen verschillend zijn niet per definitie verschillend moeten bestraft worden.³⁶ In een arrest van 4 oktober 1983³⁷ spreekt het Hof zich wel uit over een mogelijke verschillende bestraffing van medeplichtige en dader en hanteert hiervoor de volgende redenering: “*aucune disposition légale n'interdit au juge d'appliquer au complice d'un délit une peine plus forte que celle qu'il prononce à l'égard de l'auteur du délit, dès lors que la peine ainsi appliquée n'excède pas celle que la loi prévoit pour le complice*”.

³⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, “Het gelijkheidsbeginsel in het straf(proces)recht: de schone slaapster in het bos?”, *R.W.* 1991-92, 1183-1190.

³¹ Arbitragehof nr. 71/2000 van 14 juni 2000, *B.S.* 12 augustus 2000, 27693.

³² C. VAN DEN WYNGAERT, “Het gelijkheidsbeginsel in het straf(proces)recht: de schone slaapster in het bos?”, *R.W.* 1991-92, 1190.

³³ M. VERDUSSEN, *Contours en enjeux du droit constitutionnel pénal*, Bruxelles, Bruylant, 1995, 771 e.v.

³⁴ Cass. 8 juni 2005, P050349F, URL: <http://jure.juridat.just.fgov.be>.

³⁵ VAN DEN WYNGAERT, C., “Het gelijkheidsbeginsel in het straf(proces)recht: de schone slaapster in het bos?”, *R.W.* 1991-92, 1181-1193.

³⁶ L. HUYBRECHTS en M. TRAEST, “Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België”, *T. Straf.* Dossier 2004, nr. 6, 49.

³⁷ Cass. 4 oktober 1983, *Arr. Cass.* 1983-84, p 126-129.

Het inconsistent bestraffen wordt dikwijls enkel verweten aan de straftoemeting. Nochtans zijn er ook voorbeelden te vinden waarbij de wetgever zelf zorgt voor de inconsistentie³⁸. Artikel 145, § 3, 2°, van de wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie³⁹ voorzagt in een zwaardere straf voor diegene die gebruik maakt van een telecommunicatiemiddel om zijn correspondent overlast te bezorgen, dan de straffen voorzien in artikel 442bis Sw. voor gewone belaging.⁴⁰

3. Evenredigheidsbeginsel

Het evenredigheidsbeginsel of proportionaliteitsbeginsel schrijft voor dat straffen in verhouding moeten staan tot de ernst van het misdrijf; ze moeten met andere woorden proportioneel zijn.

Dit beginsel staat nergens in de wet ingeschreven en is evenmin een algemeen rechtsbeginsel waarvan men de miskennis voor het Hof van Cassatie kan aanvoeren. Dit betekent dus *de facto* dat de rechter een zeer grote beoordelingsvrijheid heeft omtrent de proportionaliteit van de bestraffing.⁴¹

4. Redelijke termijn

Het EVRM en het IVBPR stellen dat iedereen het recht heeft op de behandeling van zijn zaak binnen een redelijke termijn. Indien de vervolging onredelijk lang aansleept, betekent dit een schending van artikel 6 EVRM en artikel 14 IVBPR.

De redelijke termijn komt niet noodzakelijk overeen met de verjaring van de strafvordering. Zo kan het dat de redelijke termijn reeds verstreken is terwijl de verjaringstermijn nog loopt. Ook de omgekeerde situatie doet zich voor: een zaak kan strafrechtelijk verjaard zijn, hoewel de procedure niet onredelijk lang aansleept.⁴²

Het gevolg van het verstrijken van de verjaringstermijn is het verval van de strafvordering, terwijl het gevolg van het overschrijden van de redelijke termijn niet zo verregaand is. Het Hof van Cassatie was eerst niet overtuigd dat het gevolg van de overschrijding van de redelijke termijn niet het verval van de strafvordering kon betekenen.⁴³ In latere rechtspraak heeft het Hof de mogelijkheid tot verval van de strafvordering als gevolg voor het overschrijden van de redelijke termijn uitgesloten.⁴⁴

Welk gevolg er dan wel moet gegeven worden aan een onredelijk lange vervolging wordt niet vermeld in de bovengenoemde internationale rechtsinstrumenten.

Het Hof van Cassatie heeft in zijn arrest van 9 december 1997⁴⁵ besloten dat de feitenrechter bij het overschrijden van de redelijke termijn de straf tot het wettelijk minimum kan herleiden of zelfs kan overgaan tot een eenvoudige schuldigverklaring⁴⁶.

³⁸ A. MONSIEURS, "De zwaarte van de straf volgens het Hof van Cassatie, het Grondwettelijk Hof en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *Nullum Crimen* 2008, 226.

³⁹ Wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, *B.S.* 20 juni 2005.

⁴⁰ GWH 28 maart 2007, 55/2007, niet gepubliceerd.

⁴¹ L. HUYBRECHTS, "Plaats en rol van de strafrechter in de strafrechtsbedeling", *Panopticon* 2001, 76.

⁴² C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2006, 645.

⁴³ Cass. 22 oktober 1986, *R.W.* 1978-88, 535.

⁴⁴ Cass. 1 februari 1994, *T.G.R.* 1994, 125, noot Traest P. en Cass. 2 februari 2000, *R.W.* 2000-01, 943, noot; Cass. 22 juni 2004, *T.G.R.* 2004, 329.

⁴⁵ Cass. 9 december 1997, *Arr. Cass.* 1997, nr. 543, concl. Bresseleers G; *R.W.* 1998-99, 14.

Dit principe werd in 2000 gecodificeerd in artikel 21ter V.T. Sv.⁴⁷ bij de wet van 30 juni 2000.⁴⁸ De rechter kan bij overschrijding van de redelijke termijn de veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring uitspreken of een straf uitspreken die lager kan zijn dan de wettelijke minimumstraf. De verdachte wordt in dit geval wel nog veroordeeld in de kosten en de eventuele teruggave. Eveneens is de bijzondere verbeurdverklaring mogelijk.

De redelijke termijn neemt een aanvang vanaf het ogenblik dat de betrokkene beschuldigd is en op de hoogte is gebracht van deze beschuldiging en eindigt het moment dat er een definitieve beslissing is over de grond van de zaak. Dit laatste betekent dat de beslissing niet meer vatbaar mag zijn voor hoger beroep, voorziening in cassatie, een voorziening voor een ander hooggerechtshof of grondwettelijk Hof.⁴⁹

Onder beschuldiging moet volgens het Hof worden verstaan: de officiële kennisgeving, uitgaande van de bevoegde overheid, van het verwijt dat de betrokkene een strafrechtelijke inbreuk heeft begaan.⁵⁰

De beoordeling van de redelijke termijn kan niet *in abstracto* worden gemaakt. Men moet kijken naar de concrete omstandigheden van iedere zaak. Dit wordt zowel door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁵¹ als door het Hof van Cassatie⁵² vooropgesteld. De beoordeling van de overschrijding van de redelijke termijn is dan ook een feitenkwestie die niet voor het eerst kan opgeworpen worden voor het Hof van Cassatie, daar het Hof hierop geen controle kan uitoefenen.⁵³ Het Hof is daarentegen wel bevoegd om na te gaan of de feitenrechter uit de gegevens die hij vaststelt, wettig heeft kunnen afleiden dat de redelijke termijn al dan niet overschreden was.

Omdat er rekening moet gehouden worden met alle concrete elementen van een zaak is het mogelijk dat in een zaak met verschillende verdachten, voor de ene verdachte de redelijke termijn werd overschreden, terwijl dit voor de andere verdachte niet het geval is, omdat deze laatste bijvoorbeeld veel dilatoire technieken heeft aangewend.⁵⁴

⁴⁶ J. ROZIE, "Het nieuwe artikel 21ter van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering: de rechtsgevolgen bij overschrijding van de redelijke termijn, *T. Strafr.* 2001, 3.

⁴⁷ Artikel 21ter V.T. Sv. luidt als volgt: "*Indien de duur van de strafvervolgning de redelijke termijn overschrijdt, kan de rechter de veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring uitspreken of een straf uitspreken die lager kan zijn dan de wettelijke minimumstraf. Wanneer de veroordeling bij eenvoudige schuldigverklaring wordt uitgesproken, wordt de verdachte veroordeeld in de kosten en, zo daartoe aanleiding bestaat, tot teruggave. De bijzondere verbeurdverklaring wordt uitgesproken*".

⁴⁸ Wet 30 juni 2000 tot invoering van een artikel 21ter in de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, *B.S.* 2 december 2000.

⁴⁹ EHRM 27 juni 1968, *Wemhoff t. Duitsland*, *Publ. ECHR* 1968, zaak 2122/64, Series A, vol. 7, § 18.

⁵⁰ EHRM 19 oktober 2000, *Wloch t. Polen*, zaak 27785/95, *Reports* 2000-XI, § 144: "*the official notification given to an individual by the competent authority of an allegation that he has committed a criminal offence*".

⁵¹ EHRM 25 februari 1993, *Dobbertin t. Frankrijk*, *Publ. ECHR*, Series A, vol 256-D, § 39: "*The reasonableness of the length of proceedings is to be determined with reference to the criteria laid down in the Court's case-law and in the light of the circumstances of the case, which in this instance call for an overall assessment*".

⁵² Cass. 17 mei 2005, *Arr. Cass.* 2000, 302: "*Overwegende dat de vonnisgerechten, in het licht van de concrete omstandigheden van elke zaak, dienen na te gaan of de zaak binnen een redelijke termijn werd behandeld en, zo dat niet het geval is, dienen te oordelen in hoeverre die termijn werd overschreden en wat de gevolgen daarvan zijn*".

⁵³ J. MEESE, *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 273.

⁵⁴ Cass. 31 mei 1995, *Arr. Cass.* 1995, 545: "*Overwegende, anderzijds, dat geen schending van de grondwettelijke regel van de gelijkheid van de Belgen voor de wet of van de regel van het eerlijk proces kan worden afgeleid uit het feit dat de rechter op grond van omstandigheden, eigen aan de zaak en aan de beschuldigten, afzonderlijk beschouwd, beslist dat de redelijke termijn voor de ene wel en voor de andere niet is overschreden*".

Uit de rechtspraak van het EHRM kan geen vaste termijn worden afgeleid waarna de redelijke termijn is overschreden. Het Hof heeft echter wel een aantal criteria ontwikkeld in zijn rechtspraak⁵⁵ om aan te duiden waar de feitenrechter rekening mee kan houden bij zijn beoordeling over een al dan niet onredelijk lange vervolging. Bij de beoordeling houdt het Hof rekening met de complexiteit van de zaak, de houding van de verdachte en het gedrag van de gerechtelijke overheden. Deze criteria zijn niet limitatief.

5. Recht van verdediging

Een beklaagde heeft het recht zijn verdediging op te bouwen zoals hij dat zelf wil.

De grondslag hiervan is terug te vinden in artikel 6.1. EVRM dat de algemene rechtsbeginselen van het recht van verdediging en het recht op een eerlijk proces bevat.

Bij het bepalen van de straf en de strafmaat mag de rechter dan ook geen rekening houden met de wijze waarop de beklaagde zijn onschuld heeft willen bewijzen. Doet de rechter dit wel, dan is er een schending van het recht van verdediging.⁵⁶ Zo werden reeds beslissingen van feitenrechters vernietigd door het Hof van Cassatie wanneer bij het bepalen van de straf werd verwezen naar bijvoorbeeld de zelfverzekerdheid waarmee de beklaagde een onwaarschijnlijk verhaal blijft staande houden⁵⁷, de hardnekkige ontkenningen⁵⁸ of het gegeven dat de beklaagde verkiest het slachtoffer te bekladden in plaats van zijn daden toe te geven⁵⁹.

Bovenstaande neemt echter niet weg dat de rechter bij zijn beoordeling wel rekening kan houden met de gemoedsgesteldheid en de houding van de beklaagde tegenover de slachtoffers tijdens het onderzoek.⁶⁰

VI. De motiveringsverplichting van de rechter

De motiveringsverplichting van de rechter is een algemeen rechtsbeginsel dat wordt verwoord in artikel 149 van de Grondwet ("*Elk vonnis is met redenen omkleed*") en door tal van bijzondere wetteksten⁶¹.

Tot 1987 volstond het dat de rechter bij het opleggen van de straf verwees naar de wetsartikelen waarop de straf gebaseerd was. De grote keuzen aan straffen en maatregelen en de almaar afbrokkelende minimumdrempels hebben echter tot een dispariteit in de

⁵⁵ Zie onder meer: EHRM 27 juni 1968, *Wemhoff t. Duitsland*, Publ. ECHR 1968, zaak 2122/64, Series A, vol. 7, § 20 en EHRM 28 juni 1978, *König t. Duitsland*, Publ. ECHR, zaak 6232/73, Series A, vol. 13, § 99: "*The reasonableness of the duration of proceedings covered by Article 6 para. 1 (art. 6-1) of the Convention must be assessed in each case according to its circumstances. When enquiring into the reasonableness of the duration of criminal proceedings, the Court has had regard, inter alia, to the complexity of the case, to the applicant's conduct and to the manner in which the matter was dealt with by the administrative and judicial authorities*".

⁵⁶ F. VANNESTE, "De vrije keuze van verweer en de motivering van de straf", noot bij Cass. 23 maart 2004, R.W. 2004-2005, nr. 20, 791.

⁵⁷ Cass. 27 februari 1985, Arr. Cass. 1984-85, nr. 385.

⁵⁸ Cass. 10 februari 1988, Arr. Cass. 1987-88, nr. 360.

⁵⁹ Cass. 24 februari 1999, Arr. Cass. 1999, nr. 113.

⁶⁰ Cass. 23 maart 2004, R.W. 2004-2005, 790.

⁶¹ Die wetteksten zijn:

- uit het wetboek van Strafvordering: de artikelen 163 (176), 195, (211), 364, 364bis, 408 en 507;
- inzake de voorlopige hechtenis, o.m. artikel 16, 21, 23, 26 en 33 van de Wet van 20 juli 1990;
- m.b.t. de opschorting, het uitstel en de probatie, de artikelen 3 en 861 van de Wet van 29 juni 1964;
- m.b.t. de verzachtende omstandigheden: de artikelen 1, 2 en 4 van de Wet van 4 oktober 1867;
- m.b.t. de terbeschikkingstelling van de Regering, artikel 24 van de wet van 1 juli 1964.

straftoemeting geleid waarvoor de motieven dikwijls niet duidelijk waren.⁶² Vandaar dat in 1987 een wet⁶³ in verband met de motivering van straffen is opgesteld dat artikel 195 Sv. en artikel 207 van de Rechtspleging bij de Landmacht wijzigde en een motiveringsverplichting invoerde die verder ging dan het louter weergeven van de wetsbepaling waarop de straf is gesteund.

De motiveringsplicht heeft ook een verdragsrechtelijke basis. Het Europees Hof voor de rechten van de mens beklemtoont dat de motivering van een rechterlijke uitspraak noodzakelijk is in het licht van de uit artikel 6 EVRM voortvloeiende recht op een eerlijk proces⁶⁴.

1. Doel van de motiveringsverplichting

De *ratio legis* van de motiveringsverplichting is de verantwoording van het gebruik dat de rechter heeft gemaakt van de hem toekomende discretionaire bevoegdheid⁶⁵.

Door het invoeren van de motiveringsverplichting wilde de wetgever vooral een bedachtzame straftoemeting bevorderen die ertoe zou kunnen bijdragen willekeur bij de straftoemeting te voorkomen evenals het gevoel bij de beklagde van een willekeurige behandeling door de rechter⁶⁶. De motiveringsverplichting van de rechter dient enerzijds de magistraat aan te zetten een doordachte beslissing te nemen over de op te leggen straf, terwijl anderzijds de beklagde misschien wat minder geneigd zal zijn een rechtsmiddel aan te wenden tegen de uitspraak van de rechter omdat hij een beter begrip kreeg van de keuze van de straf en de strafmaat⁶⁷.

De motiveringsverplichting van de rechter heeft een driedubbele functie te weten a) ze is een wezenlijke waarborg voor een niet-willekeurige, verantwoorde en met eerbiediging van het recht van verdediging genomen beslissing, b) ze maakt een toezicht mogelijk zowel door de procespartijen, als door hogere rechtsmachten en c) ze genereert rechtspraak, een van de formele rechtsbronnen⁶⁸.

De motiveringsverplichting dwingt de rechter om een verantwoording voor zijn beslissing te zoeken, te vinden en aan te geven⁶⁹. Motiveren betekent “alles zeggen wat nodig is om met zekerheid te kunnen uitmaken dat de genomen beslissing in overeenstemming of in strijd is

⁶² L. HUYBRECHTS en M. TRAEEST, “Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België”, *tijdschrift voor strafrecht* 2004, nr. 6, p. 52.

⁶³ De wet van 27 april in verband met de motivering van de straffen, tot wijziging van artikel 195 van het Wetboek van Strafvordering en van artikel 207 van de Rechtspleging bij de Landmacht, *B.S.* 20 mei 1987.

⁶⁴ ECHR 16 september 1992, case of Hadjianastassiou v. Greece, *Publ. Cour, Serie A*, vol. 252, § 33.

⁶⁵ PH. TRAEEST, ‘De innerlijke overtuiging van de rechter en de motiveringsverplichting’, in *Strafrechter als roeping*, Liber Amicorum Lieven Dupont, Univ. Pers Leuven, 2005, Volume I, 563; L. DUPONT, ‘De motivering van de straftoemeting. Een minicommentaar bij de Wet van 27 april 1987 in verband met de motivering van de straffen’, in X, *Actuele problemen van het strafrecht, Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1987-1988*, 516.

⁶⁶ F. KUTY, *L'impartialité du juge en procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2004, 142.

⁶⁷ B. WYLLEMAN, “Beter motiveren van vonnissen en arresten”, in X, *Beter concluderen, beter pleiten, beter vonnissen*, Referatenboek colloquium Gent 23 januari 2009, Gent, Larcier, 2009, 251; B. MAES, De motivering van de straffen 10 jaar na de invoering van de wet van 27 april 1987, in *Wie is er bang van het strafrecht?*, XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 186.

⁶⁸ A. SMETRYNS, “De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding”, *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 2.

⁶⁹ F. DUMON, “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten”, rede uitgesproken door de procureur-generaal voor het hof van Cassatie op 1 september 1978, *Arr. Cass.* 1978-79, 3.

met de wet⁷⁰. De wettigheid van de beslissing wordt getoetst door het hof van Cassatie⁷¹. De controle door het hof van Cassatie is echter wel marginaal te noemen, want het beperkt zich tot de vraag of de door de rechter aangehaalde motieven de straf en de strafmaat kunnen rechtvaardigen. Dit betekent dat er dus geen interne beoordeling kan gemaakt worden door het hof⁷².

De partijen zijn op basis van de motivering van de beslissing in staat te controleren of hun verweer, d.i. hun in feite en in rechte voorgedragen middelen, werd onderzocht en stelt hen in de mogelijkheid beter te begrijpen waarom een bepaalde beslissing werd genomen⁷³. Het geschreven vonnis of arrest is hierbij de enige vorm van communicatie waarover de rechter beschikt om zijn beslissing te verantwoorden en uit te leggen. Mondelinge toelichting bij de uitspraak van het vonnis of arrest in openbare zitting gebeurt zelden en wordt trouwens ook vanuit deontologisch oogpunt afgeraden.⁷⁴ Het weergeven van de redenen waarop de beslissing is gesteund, dient het vertrouwen in het gerecht te versterken en niet alleen de indruk wekken dat de beslissing steunt op gerechtigheid.⁷⁵

Tenslotte geeft de motivering van de uitspraak aan de instanties betrokken bij de strafuitvoering nuttige informatie die kan gebruikt worden bij de tenuitvoerlegging van de straf daar de strafrechter zijn zienswijze weergeeft over de gevaarlijkheid van de beklagde en over de criminogene factoren als oorzaak van zijn gedrag⁷⁶.

2. Algemene motiveringsverplichting

2.1. De motivering als vormvereiste

De verplichting voor de rechter om het waarom van zijn beslissing kenbaar te maken, is in de eerste plaats een vormvoorschrift, hetgeen inhoudt dat artikel 149 G.G.W. zal geschonden zijn bij afwezigheid van motivering. De beslissing van de rechter moet niet alleen blijk geven regelmatig met redenen te zijn omkleed (formele vereiste), maar ze moet ook naar recht verantwoord zijn. De beslissing moet dus inhoudelijk consequent zijn met het geschil of samenhangend, vrij van innerlijke tegenspraak⁷⁷. In strafzaken dient de motivering dus een redenering van feitelijke aard te bevatten omtrent de bewezenverklaring van de ten laste gelegde feiten en een redenering van juridische aard, verwijzend naar de draagwijdte van de

⁷⁰ J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 5.

⁷¹ B. WYLLEMAN, "Beter motiveren van vonnissen en arresten", in X, *Beter concluderen, beter pleiten, beter vonnissen*, Referatenboek colloquium Gent 23 januari 2009, Gent, Larcier, 2009, 252.

⁷² J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 7.

⁷³ L. DUPONT, "De motivering van de straftoemeting. Een minicommentaar bij de Wet van 27 april 1987 in verband met de motivering van de straffen", in X, *Actuele problemen van het strafrecht, Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1987-1988*, 511.

⁷⁴ B. WYLLEMAN, "Beter motiveren van vonnissen en arresten", in X, *Beter concluderen, beter pleiten, beter vonnissen*, Referatenboek colloquium Gent 23 januari 2009, Gent, Larcier, 2009, 250.

⁷⁵ D. HOLSTERS, "Motivering van de straf: waarborg voor de beklagde?", in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 33.

⁷⁶ L. DUPONT, "De motivering van de straftoemeting. Een minicommentaar bij de Wet van 27 april 1987 in verband met de motivering van de straffen", in X, *Actuele problemen van het strafrecht, Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1987-1988*, 511; J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 32.

⁷⁷ J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 13.

rechtsregel die tot het beschikkend gedeelte⁷⁸ leidt, dit is tot de kwalificatie van de feiten en tot de vaststelling van hun juridisch gevolg⁷⁹. Een in feite of in rechte onjuist motief zal in principe niet leiden tot vernietiging van de beslissing op grond van artikel 149 G.G.W., maar wel op andere gronden.

Rechterlijke beslissingen dienen te worden beoordeeld in hun geheel. Dit betekent dat de motieven in onderling verband dienen te worden uitgelegd en het dispositief dient te worden gelezen in het licht van de motieven⁸⁰. Als de rechter bijvoorbeeld motieven ten opzichte van een bepaald geschilpunt weergeeft, kunnen deze motieven dan ook de regelmatige motivatie van een ander geschilpunt uitmaken. Het is verder van geen belang waar zich in het vonnis een bepaalde motivering bevindt. Tenslotte maakt elke beslissing van de rechter deel uit van het beschikkend gedeelte, ook al bevindt zij zich in het overwegend gedeelte⁸¹.

Nu er meer wetenschappelijke bewijsmiddelen bestaan, wordt van het rechterlijk oordeel verwacht dat dit steeds meer wordt verantwoord naar de partijen en derden toe. Er is dan ook duidelijk een evolutie merkbaar gekenmerkt door de nood aan een grotere controle op de manier waarop de rechterlijke overtuiging wordt gevormd⁸².

2.2. Wat dient te worden gemotiveerd?

De algemene motiveringsplicht van artikel 149 G.G.W. is een plicht van driedelige aard. Ten eerste dient de motivering *in feite* gebeuren; dit wil zeggen dat de rechter verplicht dient te verwijzen naar de ten laste gelegde feiten⁸³. Een loutere verwijzing naar het wetsartikel die het feit strafbaar stelt, volstaat niet; de rechter dient te verwijzen naar de constitutieve bestanddelen van het misdrijf zoals die worden beschreven in de strafwet. Dikwijls zal de rechter zich dan ook houden aan de bewoordingen van de wet. Doet hij dit niet, dan zal hij erop moeten toezien dat alle wettelijk bestanddelen uitdrukkelijk worden vermeld, zo niet, zal niet alleen niet voldaan zijn aan de verplichting tot motiveren, maar zal de beslissing bovendien niet naar recht verantwoord zijn wegens schending van de strafbepaling waarin deze constitutieve bestanddelen worden aangehaald⁸⁴.

Ook als het gaat om bepalingen uit de wet die in algemene bewoordingen vermelden welke handelingen als strafbaar dienen te worden opgevat, heeft het Hof van Cassatie beslist dat deze bepalingen als voldoende nauwkeurig dienen te worden beschouwd wat betreft de motivering in feite. Zo bepaalde het Hof in een arrest van 4 februari 2003⁸⁵ dat artikel 22 Milieuvergunningsdecreet, bepalend dat ongeacht de verleende vergunning, de exploitant van een inrichting steeds de nodige maatregelen moet treffen om schade, hinder en zware ongevallen te voorkomen en, om bij ongeval, de gevolgen ervan voor de mens en het

⁷⁸ Elk vonnis bestaat uit een beschikkend gedeelte of dispositief, waarin de eigenlijke beslissing is vervat, en een overwegend of motiverend gedeelte, waarin de redenen zijn opgenomen die de beslissing in feite en in rechte verantwoorden.

⁷⁹ J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 10.

⁸⁰ G. DE MAESENEIRE, "Motivering rechterlijke beslissingen", *NJW* 2007, afl. 158, 195.

⁸¹ A. SMETRYNS, "De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding", *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 4.

⁸² J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 10.

⁸³ Cass. 7 mei 2008, P.08.0176.F.

⁸⁴ G. DE MAESENEIRE, "Motivering rechterlijke beslissingen", *NJW* 2007, afl. 158, 197.

⁸⁵ Cass. 4 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 322.

leefmilieu zo beperkt mogelijk te houden, alle bestanddelen van de aan eiser opgelegde verplichting bevat.

De rechter zal ook de plaats en datum van het misdrijf zo nauwkeurig mogelijk bepalen. Deze elementen hebben hun belang bij het nagaan van onder meer de bevoegdheid, de verjaring of nog de staat van wettelijke herhaling⁸⁶. Wanneer immers de door de strafrechter vastgestelde feiten het Hof van Cassatie niet toelaten na te gaan of er nog geen verjaring was ingetreden, dan wel of de door de rechter toegepaste wetsbepaling al in werking was getreden, zal het Hof de uitspraak vernietigen op grond van artikel 149 G.G.W.⁸⁷

Bovendien moet er ook een motivering *in rechte* gebeuren waarbij de rechter het verband legt tussen deze feiten en de toepassing van de strafwet. Hij verwijst dus naar de wetsartikelen waarvan hij toepassing maakt en die aan de feiten een strafbaar karakter geven.

In een aantal gevallen is de vermelding van het artikel niet vereist.

De artikelen inzake mededaderschap en medeplichtigheid bijvoorbeeld dienen niet noodzakelijkerwijze te worden vermeld⁸⁸. Zo ook de artikelen van het Wetboek van Strafvordering daar deze geen betrekking hebben op de omschrijving van het misdrijf en de bepaling van de straf⁸⁹.

Wanneer de rechter enkel uitspraak doet over de burgerlijke vordering is hij, behoudens bij betwisting, niet verplicht het artikel te vermelden dat het feit strafbaar stelt⁹⁰.

Tenslotte dient de motivering ook betrekking te hebben op de straftoemeting, meer specifiek de keuze en de omvang van de opgelegde straf of maatregel.⁹¹ De rechter dient dus te verwijzen naar de wetsbepaling die een straf bepalen voor het bewezen bevonden feit. In principe moeten de wetsbepalingen met betrekking tot bijkomende straffen, zoals verbeurdverklaringen^{92,93} en ontzettingen, echter niet vermeld worden.

2.3. Controle door het Hof van Cassatie

De verplichting voor de rechter om het waarom van zijn beslissing kenbaar te maken, is in de eerste plaats een vormvoorschrift, hetgeen inhoudt dat artikel 149 G.G.W. zal geschonden zijn bij afwezigheid van motivering. De vormelijk bestaande motivering wordt in een volgende stap getoetst op haar inhoudelijke wettigheid door het Hof van Cassatie⁹⁴. Blijkt de motivering inhoudelijk gebreken te vertonen, dan is er geen schending van de

⁸⁶ A. SMETRYNS, “De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding”, *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 15.

⁸⁷ G. DE MAESENEIRE, “Motivering rechterlijke beslissingen”, *NJW* 2007, afl. 158, 197.

⁸⁸ Cass. 31 maart 1998, *Arr. Cass.* 1998, nr. 179.

⁸⁹ Cass., 16 mei 2000, AR P.00.0256.N, nr 296; Cass. 16 juni 2004, AR P.2004.0671.F.

⁹⁰ Cass. 9 oktober 1991 *Arr. Cass.* 1991-92, nr. 75.

⁹¹ L. DUPONT, “De motivering van de straftoemeting. Een minicommentaar bij de Wet van 27 april 1987 in verband met de motivering van de straffen”, in X, *Actuele problemen van het strafrecht, Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1987-1988*, 510; D. HOLSTERS, “Motivering van de straf: waarborg voor de beklagde?”, in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 31.

⁹² Cass. 22 november 1988, 1988-89, nr. 173.

⁹³ Bij de bijzondere verbeurdverklaring dient echter wel te worden vastgesteld dat aan de wettelijke vereisten van artikel 42 Sw. is voldaan en dat bijvoorbeeld de zaken die het voorwerp zijn van het misdrijf eigendom uitmaken van de veroordeelde.

⁹⁴ F. KUTY, *L'impartialité du juge en procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2004, 140; G. DE MAESENEIRE, “Motivering rechterlijke beslissingen”, *NJW* 2007, afl. 158, 195.

motiveringsplicht, maar van een ander rechtsbeginsel. In dat geval zal de beslissing “niet naar recht verantwoord” zijn⁹⁵.

Een tegenstrijdigheid in de motieven of een onduidelijkheid of dubbelzinnigheid dient gezien te worden als een motiveringsgebrek (de beslissing is niet met redenen omkleed) en staat bijgevolg gelijk aan een afwezigheid van motivering⁹⁶.

Rond de algemene vereisten inzake de motiveringsplicht, de beoordeling van rechterlijke beslissingen en motiveringsgebreken heeft het Hof van Cassatie een uitvoerige rechtspraak ontwikkeld.

Zo kan de rechter voor zijn eigen motivering niet uitsluitend verwijzen naar een bepaald arrest van het Hof van Cassatie als constante rechtspraak of naar een nader geciteerde rechtspraak of rechtsleer.⁹⁷ Wat in dat verband wel mogelijk is en voldoet aan de motiveringsvereiste is het overnemen van een overweging uit een bepaald arrest en deze weergeven als eigen motivering.

2.4. De motiveringsverplichting en het recht van verdediging, het vermoeden van onschuld en het recht verstek te laten gaan

De motiveringsverplichting hangt nauw samen met het recht van verdediging. Immers het is door het nagaan of dit recht werd geëerbiedigd, dat men kan nagaan of aan de motiveringsverplichting werd voldaan.

Het recht van verdediging wordt geschonden wanneer de rechter zijn beslissing grondt op zijn persoonlijke kennis of op feitelijke gegevens en inlichtingen ingewonnen buiten het onderzoek en buiten het debat⁹⁸. In die situatie hebben de partijen immers geen tegenspraak kunnen hebben⁹⁹. Uitzondering hierop vormt de situatie waarbij feiten als algemeen bekend of algemeen ervaren worden beschouwd¹⁰⁰. Een rechter die zijn beslissing laat steunen niet op zijn eigen kennis, maar op uit ervaring algemeen bekende feiten, zal het recht op tegenspraak en het recht op verdediging niet schenden¹⁰¹.

De volle uitoefening van het recht van verdediging door de beklaagde impliceert dat de rechter geen rekening mag houden met de wijze waarop de beklaagde zijn onschuld voor de rechter staande heeft willen houden want dit maakt deel uit van het vermoeden van onschuld, een aspect van het recht van verdediging¹⁰². De wijze waarop men zich verdedigt kan bijvoorbeeld zijn: ontkenning van de feiten, de feiten toegeven, het van zich afschuiven van

⁹⁵ S. VAN DYCK en F. GOOSENS, “De motiveringsplicht bij het afwijzen van een verzoek tot opschorting van de strafrechtelijke uitspraak: van impliciete weigering tot afwezigheid van redenen?” (noot onder Cass. 20 juni 2000), *R.W.* 2001-02, 1463.

⁹⁶ F. KUTY, *L'impartialité du juge en procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2004, 145.

⁹⁷ Cass. 17 februari 1997, *Arr. Cass.* 1997, nr. 90.

⁹⁸ Cass. 14 februari 2001, *Arr. Cass.* 2001, nr. 92; Cass. 25 september 2002, P.02.0954.F; Cass. 6 november 2002, P.02.0755.F; Cass. 20 november 2002, P.02.0708.F.

⁹⁹ J. DU JARDIN, “Het recht van verdediging in de rechtspraak van het hof van Cassatie (1990-2002), rede uitgesproken door de procureur-generaal op 1 september 2003-04”, *R.W.* 2004, nr. 20, 778.

¹⁰⁰ Cass. 25 januari 1995, *Arr. Cass.* 1995, nr. 39; Cass. 23 september 1997, *Arr. Cass.* 1997, nr. 364; Cass. 26 juni 1998, *Arr. Cass.* 1998, nr. 346; Cass. 25 oktober 2000, *Arr. Cass.* 2000, nr. 575; Cass. 6 november 2002, C.01.0152.F en C.01.0138.F en Cass. 19 juni 2003, C.01.0383.F.

¹⁰¹ Cass., 24 januari 1995, *Arr. Cass.* 1995, nr. 39; Cass. 20 juni 2008, C.06.0592.F.

¹⁰² E. BREWAEYS, “De motivering van de strafmaat en de rechten van verdediging” (noot onder Cass. 16 oktober 1990), *Verkeersrecht* 1991, 140; A. VANDEPLAS, “Over het recht van verdediging” (noot onder Cass. 29 april 1997), *R.W.* 1997-98, 813; F. VANNESTE, “De vrije keuze van verweer en de motivering van de straf”, noot bij Cass. 23 maart 2004, *R.W.* 2004-2005, nr. 20, 791.

de verantwoordelijkheid of het aanwenden van verdragingsmanoeuvres¹⁰³. Bijgevolg gaat het niet op dat de rechter in zijn beslissing bepaalt dat beklagde weliswaar zijn onschuld mocht staande houden, maar dat de wijze waarop dit gebeurde ‘toch een eerder gevaarlijke ingesteldheid reveleert’¹⁰⁴. Evenmin wettig is de motivatie van de straf of strafverzwaring gebaseerd op het cynisme van de verdediging¹⁰⁵, op de wijze waarop de onschuld wordt staande gehouden, namelijk tegen de gegevens van het dossier in¹⁰⁶, de weigering om schuld te bekennen¹⁰⁷, de kwade trouw in het raam van de voorlopige hechtenis¹⁰⁸ of het gebrek aan verantwoordelijkheidszin door de weigering om de begane overtreding in te zien¹⁰⁹.

Het vermoeden van onschuld heeft echter enkel betrekking op de schuldigverklaring van de beklagde aan de hem ten laste gelegde feiten en betreft dus niet de strafmaat. Bijgevolg kan de rechter bij het bepalen van de strafmaat wel rekening houden met gegevens eigen aan de persoonlijkheid van de dader.¹¹⁰

De rechter kan dus bij de bepaling van de straf rekening houden met de gemoedsgesteldheid van de beklagde en diens houding tegenover de getuigen en de slachtoffers tijdens het onderzoek¹¹¹. Zo kan hij bij de bepaling van de strafmaat het gedrag van een inverdenkinggestelde in rekening brengen die ‘tijdens het onderzoek zijn gedrag voortdurend goedpraatte door pogingen te doen om de verschillende getuigen en getroffen en die hem beschuldigen belachelijk te maken’¹¹².

Bijgevolg zal de motivering die verwijst naar het feit dat beklagde zich geenszins in vraag stelt¹¹³, nooit spijt heeft vertoond¹¹⁴ of zich niet heeft verbeterd¹¹⁵, het recht op verdediging niet schenden. Hierbij verwijst de rechter immers niet naar de wijze waarop de beklagde zijn onschuld volhield, maar eerder naar een gemoedsgesteldheid eigen aan de persoon van de beklagde¹¹⁶.

Het feit dat iemand verstek laat gaan, verandert niets aan de motiveringsverplichting. In dat geval mag de motivering van de straftoemeting niet strijdig zijn met het recht om verstek te laten gaan wat betekent dat de rechter geen zwaardere straf mag opleggen omdat de beklagde niet verscheen¹¹⁷.

¹⁰³ F. VANNESTE, “De vrije keuze van verweer en de motivering van de straf”, noot bij Cass. 23 maart 2004, *R.W.* 2004-2005, nr. 20, 791.

¹⁰⁴ Cass. 6 maart 1990, *Arr. Cass.* 1989-1990, nr. 408.

¹⁰⁵ Cass. 16 oktober 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, nr. 84.

¹⁰⁶ Cass. 3 maart 1999, *Arr. Cass.* 1999, nr. 125.

¹⁰⁷ Cass. 24 februari 1999, *Arr. Cass.* 1999, nr. 112.

¹⁰⁸ Cass. 24 november 1999, *Arr. Cass.* 1999, nr. 629.

¹⁰⁹ Cass. 29 januari 2008, *N.C.* 2008, afl. 2, 141; Cass. 9 oktober 2003, www.cass.be.

¹¹⁰ J. DU JARDIN, “Het recht van verdediging in de rechtspraak van het hof van Cassatie (1990-2002), rede uitgesproken door de procureur-generaal op 1 september 2003-04”, *R.W.* 2004, nr. 20, 780.

¹¹¹ Cass. 11 juni 2008, P.08.0353.F; Cass. 10 september 2002, *Arr. Cass.*, afl. 9, 1783; Cass. 5 april 2000, *Arr. Cass.* 2000, nr. 228; Cass. 19 mei 1999, *Arr. Cass.* 1999, nr. 294; Cass. 24 augustus 1998, *Arr. Cass.* 1998, nr. 371.

¹¹² Cass. 19 mei 1999, *Arr. Cass.* 1999, nr. 294.

¹¹³ Cass. 16 juni 2004, P.04.0671F.

¹¹⁴ Cass. 20 oktober 2004, *R.W.* 2004-2005 nr. 20, 790.

¹¹⁵ Cass. 10 september 2002, www.cass.be; Cass. 5 februari 2003, *Arr. Cass.*, afl. 2, 330.

¹¹⁶ A. VANDEPLAS, “Over het recht van verdediging” (noot onder Cass. 29 april 1997), *R.W.* 1997-98, 813.

¹¹⁷ B. MAES, De motivering van de straffen 10 jaar na de invoering van de wet van 27 april 1987, in *Wie is er bang van het strafrecht?*, XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 185-204.

2.5. De appelrechter

Door de motivering van het vonnis wordt de appelrechter in de mogelijkheid gesteld zijn controle uit te oefenen¹¹⁸.

De appelrechter kan de motieven van de eerste rechter overnemen en tot de zijne maken, maar hij moet daarbij wel expliciet verwijzen naar deze motieven¹¹⁹. Geval per geval zal moeten worden nagegaan of de appelrechter een eigen beslissing heeft gewezen, dan wel de beslissing van de eerste rechter heeft overgenomen, meer bepaald goedgekeurd en bekrachtigd¹²⁰.

Een beslissing is bijvoorbeeld met redenen omkleed en naar recht verantwoord als de rechter in beroep het vonnis bevestigt wat één tenlastelegging betreft, met verwijzing naar de motivering van de eerste rechter, en wat een andere tenlastelegging betreft, met eigen motieven oordeelt dat de eerste rechter ten onrechte een verschoningsgrond had aangenomen en op grond hiervan een onwettige straf uitsprak en aldus de beklaagde schuldig verklaart aan deze tenlastelegging en hem veroordeelt tot de bij de wet bepaalde straffen.¹²¹

2.6. Aan- of afwezigheid van conclusies

De aan- of afwezigheid van conclusies heeft een grote impact op de omvang van de motiveringsverplichting van de rechter.

Indien partijen geen conclusies indienen, bestaat de motivering uit drie delen, namelijk de motivering in feite, in rechte en de motivering van de keuze en omvang van de straf of maatregel. De rechter dient dus niet de gegevens te bepalen waaruit hij schuld of onschuld afleidt, te preciseren waarom hij een in het buitenland verkregen bewijs als regelmatig aanneemt¹²², waarom hij geen verzachtende omstandigheden aanneemt of nog waarom hij de vordering van de burgerlijke partij gegrond verklaart¹²³.

Bij ontstentenis van conclusies dient de rechter echter wel te voldoen aan de specifieke motiveringsvereisten waarvan de bespreking verder in de tekst aan bod komt.

Indien partijen conclusies indienen, dan komt er bij dat de rechter verplicht dient te antwoorden op de middelen, ontwikkeld in deze conclusies.¹²⁴ Een antwoord op een conclusie in de vorm van algemene beschouwingen, die voor eender welk geschil van dezelfde aard kunnen gelden, zal niet worden aanvaard als een voldoende antwoord op de middelen uit de conclusie¹²⁵. Er moet geantwoord worden op alle ontwikkelde en dienende middelen¹²⁶.

¹¹⁸ PH. TRAEEST, 'De innerlijke overtuiging van de rechter en de motiveringsverplichting', in *Strafrechter als roeping*, Liber Amicorum Lieven Dupont, Univ. Pers Leuven, 2005, Volume I, 563.

¹¹⁹ A. SMETRYNS, "De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding", *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 33.

¹²⁰ J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 12.

¹²¹ Cass. 17 december 1996, *Arr. Cass.* 1996, nr. 511.

¹²² Cass. 8 mei 2007, AR P.07.0129.N.

¹²³ A. SMETRYNS, "De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding", *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 7.

¹²⁴ S. VAN DYCK en F. GOOSENS, "De motiveringsplicht bij het afwijzen van een verzoek tot opschorting van de strafrechtelijke uitspraak: van impliciete weigering tot afwezigheid van redenen?" (noot onder Cass. 20 juni 2000), *R.W.* 2001-02, 1463.

¹²⁵ Cass. 18 februari 1981, *Arr. Cass.* 1980-81, 696.

¹²⁶ L. HUYBRECHTS en M. ROZIE, "De rechten van de verdediging bij de behandeling ten gronde", *Nullum Crimen* 2008, afl. 2, 118.

De rechter is echter niet verplicht om te antwoorden op elk argument dat ter staving van het verweermiddel wordt gehanteerd, maar dat geen afzonderlijk middel is¹²⁷. Duidelijk is wel dat hij tegenover het aangehaalde middel zijn tegengestelde beoordeling te kennen geeft.

De rechter is niet verplicht om te antwoorden op een conclusie die slechts veronderstellingen¹²⁸ bevat of waarin enkel mogelijkheden¹²⁹ worden naar voren geschoven.

2.7. Gebrekkige motivering

Een tegenstrijdigheid in de motieven, een onduidelijkheid of dubbelzinnigheid dient gezien te worden als een motiveringsgebrek en staat bijgevolg gelijk aan een afwezigheid van motivering¹³⁰. Immers, in die gevallen is het hof van Cassatie in de onmogelijkheid om zijn wettigheidstoezicht uit te oefenen. Een louter vage of onvolledige redengeving die het toezicht van de cassatierechter ongemoeid laat, maakt geen inbreuk op de motiveringsverplichting; het toezicht moet echt onmogelijk zijn gemaakt door de desbetreffende redengeving¹³¹.

Bij een tegenstrijdigheid in de motieven heffen deze elkaar op, zodat de beslissing haar rationeel karakter verliest. De tegenstrijdigheid kan bestaan tussen de motieven onderling, tussen de dispositieven onderling en tussen de redenen en de dispositieven en zelfs tussen de redenen op strafrechtelijk gebied en deze op burgerrechtelijk gebied¹³².

Enkele voorbeelden:

- de beslissing waarbij vier afzonderlijke straffen worden uitgesproken na te hebben vastgesteld dat de vier tenlasteleggingen de uiting zijn van eenzelfde opzet en een voortgezet misdrijf opleveren, is niet regelmatig met redenen omkleed¹³³;
- tegenstrijdig is ook de beslissing waarbij één en hetzelfde feit in zijn oorspronkelijke wettelijke omschrijving niet bewezen wordt geacht, terwijl het in een andere omschrijving wel bewezen wordt geacht¹³⁴;
- niet tegenstrijdig zijn de motieven die blijken geven van verkeerd woordgebruik, verschrijving¹³⁵ of misrekeningen; deze kunnen immers aanleiding geven tot verbetering¹³⁶.

In geval de motivering onduidelijk is of onvoldoende nauwkeurig zodat het niet mogelijk is de beslissing op haar wettigheid te controleren, dan is er sprake van een motiveringsgebrek dat gelijk te stellen is aan een afwezigheid van motivering. Zo bijvoorbeeld de zaak waarbij de rechter nalaat te specificeren op welk tijdstip in de geïncrimineerde periode de feiten zijn gepleegd terwijl in geval ze werden gepleegd in het begin van de geïncrimineerde periode de strafvordering ondertussen vervallen zou zijn door verjaring¹³⁷.

Tenslotte zijn dubbelzinnige motiveringen, die op verscheidene wijzen kunnen worden uitgelegd en de beslissing volgens één of meer uitleggingen verantwoord is en volgens één of

¹²⁷ Cass. 7 september 2004, A.R. P030986N; Cass. 18 december 2007,

¹²⁸ Cass. 19 april 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 957; Cass. 13 december 1989, *Arr. Cass.* 1989-90, 510.

¹²⁹ Cass. 25 juli 1990, *Arr. Cass.* 1989-90, 1417.

¹³⁰ G. DE MAESENEIRE, "Motivering rechterlijke beslissingen", *NJW* 2007, afl. 158, 195.

¹³¹ G. DE MAESENEIRE, "Motivering rechterlijke beslissingen", *NJW* 2007, afl. 158, 195.

¹³² A. SMETRYNS, "De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding", *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 5.

¹³³ Cass. 12 november 1997, *Arr. Cass.* 1997.

¹³⁴ Cass. 17 november 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, nr. 735.

¹³⁵ Cass. 7 mei 1993, *Arr. Cass.* 1993, nr. 226.

¹³⁶ Cass. 12 april 1984, *Arr. Cass.* 1983-84, nr. 467.

¹³⁷ Cass. 16 maart 1988, *Arr. Cass.* 1987-1988, nr. 444.

meer andere uitleggingen niet, ook gebrekkige motiveringen¹³⁸. Indien de motivering volgens alle mogelijke interpretaties verantwoord is, is er geen gebrekkige motivering. In geval de motivering in alle interpretaties niet naar recht verantwoord is, is er geen sprake van een onregelmatige motivering in de zin van artikel 149 G.W., maar van een onwettige motivering¹³⁹. Voorbeeld van een dubbelzinnige motivering kan gevonden worden in een arrest van 1989 waarbij de motivering van de rechter niet toelaat uit te maken of hij zijn oordeel steunde op zijn persoonlijke wetenschap, wat verboden is, dan wel op regelmatig voorgelegde gegevens¹⁴⁰.

Een gebrekkige motivering vormt op zichzelf een voldoende grond tot cassatie. Bijgevolg zal het hof van Cassatie in zulks geval niet meer de wettigheid van de bestreden beslissing dienen na te gaan¹⁴¹.

2.8. Gelijkijdige uitspraak over schuld en straf

In correctionele en in politiezaken moet de rechter bij één en dezelfde beslissing uitspraak doen over de schuld en over de straf. In strafzaken is de beoordeling van de schuld en van de straf zo nauw met elkaar verbonden dat de strafrechter over een en ander niet bij afzonderlijke beslissingen uitspraak mag doen. Op die manier wordt de veroordeelde ook in de mogelijkheid gesteld om de veroordelende beslissing beter te begrijpen en te weten in hoeverre de rechter rekening heeft gehouden met zijn verdediging¹⁴².

Uit de regel dat elk dispositief van een rechterlijke beslissing gemotiveerd moet zijn, volgt dat een veroordelend vonnis steeds een dispositief over de kwalificatie inhoudt, met name over het bewezen verklaard misdrijf en een ander dispositief over de straf.

Die dispositieven zijn voorafgegaan door impliciete of expliciete beslissingen nopens de ontvankelijkheid van de strafvordering of, desgevallend, van de ingestelde rechtsmiddelen.

Vroeger leidde de vernietiging van de hoofdstraf tot de vernietiging van de gehele strafrechtelijke veroordeling met uitbreiding tot de beslissing over de civielrechtelijke vordering. Dit had te maken met de eenheid van de uitspraak over schuld en straf. In 2000 besliste het hof van Cassatie dat de enkele onwettigheid van de straf of van de motivering ervan de wettigheid van de schuldigverklaring niet aantast, tenzij de onwettigheid van de motivering ook de schuldigverklaring zou betreffen¹⁴³.

3. Bijzondere motiveringsverplichting

3.1. Hoe dient te worden gemotiveerd? Nauwkeurig maar beknopt

De door de wet van 1987 ingevoerde artikelen 163¹⁴⁴, 195 en 211 Sv. stellen dat de motivering van de straf nauwkeurig moet zijn, doch deze mag wel beknopt zijn. Nauwkeurig

¹³⁸ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Maklu, 424.

¹³⁹ G. DE MAESENEIRE, "Motivering rechterlijke beslissingen", *NJW* 2007, afl. 158, 196.

¹⁴⁰ Cass. 27 februari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, nr. 362.

¹⁴¹ J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 13.

¹⁴² J. DU JARDIN, "Het recht van verdediging in de rechtspraak van het Hof van Cassatie (1990-2003), rede uitgesproken door de procureur-generaal op 1 september 2003-04", *R.W.* 2003-04, afl. 20, 780.

¹⁴³ Cass. 8 februari 2000, *Arr. Cass.* 2000, nr. 98; Cass. 25 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 496.

¹⁴⁴ Artikel 163 Sv.: Ieder veroordelend eindvonnis wordt met redenen omkleed. Het vonnis vermeldt de toegepaste wetsbepaling.

betekent onder meer zonder interne tegenspraak of dubbelzinnigheid, maar nauwkeurigheid is geen waarborg van juistheid (zie verder: marginale toetsing door Hof van Cassatie). Een wijze die beknopt mag zijn, komt als een afzwakking van de motiveringseis over en geeft de rechter een brede waaier aan motivaties ter beschikking¹⁴⁵. Deze bijzondere motiveringsverplichting houdt in dat zowel de keuze van de straf (in de gevallen waarin de wet de keuze tussen verschillende straffen biedt) als de strafmaat dient te worden verantwoord. De verplichting is geen loutere vormvereiste zodat schending ervan tot nietigheid kan leiden.

Op basis van deze wettelijke vereiste moet de rechter naast de formele verplichting op grond van artikel 149 G.W. (motivering waaruit de wettelijkheid van de uitgesproken straf of maatregel blijkt), ook de redenen aangeven waarom de gekozen straf of maatregel meer geschikt is dan de andere straffen die volgens de wet hadden kunnen worden opgelegd¹⁴⁶.

Het is niet vereist dat op alle argumenten wordt beantwoord, voldoende is dat de inhoudelijke controle van de wettigheid van de beslissing mogelijk is¹⁴⁷. Zo is het niet wenselijk dat de rechter vervalt in lange niet ter zake doende beschouwingen en persoonlijke commentaren¹⁴⁸.

De rechter moet alleen de redenen vermelden waarom hij een straf of maatregel uitspreekt, niet waarom hij geen andere straf of maatregel oplegt¹⁴⁹. Hij hoeft ook maar één redengeving weer te geven om de gehele door hem opgelegde straf (keuze van de straf en strafmaat) te motiveren¹⁵⁰. Deze redengeving geldt ook zowel voor de uitspraak over de strafvordering als voor de uitspraak over de burgerlijke vordering.

De inhoudelijke controle van de wettigheid van de beslissing gebeurt door het Hof van Cassatie. De rechtspraak van het hoogste hof zal bijgevolg van grote waarde zijn bij de omschrijving en afbakening van de motiveringsvereiste van de strafrechter¹⁵¹.

Het wordt niet ontkend dat door de invoering van de bijzondere motiveringsverplichting door de wet van 1987 de motiveringsplicht van de rechter is verruimd en de controlemogelijkheden van het hof van Cassatie zijn verscherpt.

Echter, in het algemeen wordt gesteld dat het hof van Cassatie niet echt veeleisend is met betrekking tot deze motivering¹⁵². Het Hof van Cassatie toetst de motivering slechts marginaal

Wanneer het verval van het recht tot het besturen van een voertuig, een luchtschip en het geleiden van een rijder wordt uitsproken, vermeldt het vonnis eveneens nauwkeurig maar op een wijze die beknopt mag zijn, de redenen waarom deze straf wordt gekozen. Het rechtvaardigt bovendien de duur ervan.

Indien hij veroordeelt tot een geldboete, dan houdt de rechter bij het bepalen van het bedrag rekening met de elementen die door de beklaagde worden ingeroepen met betrekking tot zijn sociale toestand.

De rechter kan een geldboete uitspreken beneden het wettelijk minimum van de boete indien de overtreder om het even welk document voorlegt dat zijn precare financiële toestand bewijst.

Indien er door een bemiddeling elementen overeenkomstig artikel 555, § 1, aan de rechter ter kennis worden gebracht, wordt dit in het vonnis vermeld. De rechter kan hiermee rekening houden en vermeldt dit in voorkomend geval in het vonnis.

¹⁴⁵ D. HOLSTERS, "Motivering van de straf: waarborg voor de beklaagde?", in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 38.

¹⁴⁶ J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 30.

¹⁴⁷ J. DU JARDIN, "Motivering van vonnissen en arresten", in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 6.

¹⁴⁸ L. HUYBRECHTS en M. TRAEEST, "Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België", *tijdschrift voor strafrecht* 2004, nr. 6, 55.

¹⁴⁹ Cass. 20 juni 2000, *Arr. Cass.* 2000, nr. 383.

¹⁵⁰ J. ROZIE, "Actualia omtrent de bepaling en de motivering van de straf", *Nullum Crimen* 2007, 179; Cass. 17 oktober 2000, *Arr. Cass.* 2000, 555; Cass. 14 november 2000, *Arr. Cass.* 2000, 618.

¹⁵¹ B. MAES, De motivering van de straffen 10 jaar na de invoering van de wet van 27 april 1987, in *Wie is er bang van het strafrecht?*, XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 192.

¹⁵² J. ROZIE, "Actualia omtrent de bepaling en de motivering van de straf", *Nullum Crimen* 2007, 179.

en zal niet oordelen over de gepastheid van de straffen. Het hof stelt zich enkel de vraag of de door de rechter opgegeven motieven de straf en de strafmaat *kunnen* rechtvaardigen en zal geen interne beoordeling maken¹⁵³. Hierbij onderstreept het woord *kunnen* het marginale karakter van de controle door het Hof. Dit betekent dus feitelijk dat de rechter binnen de door de wet gestelde perken bijna op onaantastbare wijze de straf en de strafmaat bepaalt die hij in verhouding acht tot de zwaarte van het misdrijf, gesteld dat de beslissing niet op willekeur stoelt en dat de redenering de straf kan hebben bepaald.¹⁵⁴ Sommige motieven zijn inhoudelijk makkelijk te controleren door het Hof van Cassatie, zoals bijvoorbeeld de gerechtelijke antecedenten van de beklaagde, maar vele andere zijn dit veel minder (bijvoorbeeld de gevaarlijkheid van de beklaagde). Het Hof van Cassatie controleert beperkend of de motivering voldoende nauwkeurig en bezonnen, noch vaag noch willekeurig voorkomt, zonder de relevantie van een motief te mogen beoordelen en zich aldus in de plaats te stellen van de feitenrechter. Het kan bijgevolg voorkomen dat een onoordeelkundige straftoemeting regelmatig is gemotiveerd en omgekeerd¹⁵⁵.

Als gevolg van bovenstaande worden vaak stereotiepe motiveringen gebruikt ter verantwoording van de straf en de strafmaat.

Al mag de rechter het ook niet te bont maken en zullen vage verwijzingen naar de ernst van de feiten of andere nietszeggende overwegingen geen afdoende motivering van de opgelegde straf en strafmaat kunnen inhouden^{156,157}.

Een beslissing die niet regelmatig werd gemotiveerd volgens de wettelijke vereiste zal door het appelgerecht worden hervormd of door het hof van Cassatie worden vernietigd¹⁵⁸.

3.2. Geïndividualiseerd

Het rechtspreken is een individuele aangelegenheid waarbij iedere rechterlijke beslissing genomen wordt op basis van elementen die eigen zijn aan de zaak. De rechter mag immers geen uitspraak doen bij wege van algemeen en als regel geldende beschikking (artikel 6 Ger. W.). Uitsluitend verwijzen naar een bepaald arrest ter motivering van een rechterlijke uitspraak is niet voldoende, evenmin als het verwijzen naar ‘constante rechtspraak’ of nog naar die of die geciteerde rechtspraak of rechtsleer¹⁵⁹. Daarentegen, wanneer de rechter zijn beslissing steunt op een eigen uitlegging van de wet en hierbij verwijst naar de rechtspraak van het hof van Cassatie ter ondersteuning voor zijn eigen beslissing, kent de rechter aan die rechtspraak geen algemene en als regel geldende draagwijdte toe en is dus toegelaten¹⁶⁰.

De rechter kan verder nog een overweging uit een bepaald arrest overnemen en deze weergeven als een eigen overweging.

¹⁵³ D. HOLSTERS, “Motivering van de straf: waarborg voor de beklaagde?”, in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 39.

¹⁵⁴ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Maklu, 426.

¹⁵⁵ D. HOLSTERS, “Motivering van de straf: waarborg voor de beklaagde?”, in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 40.

¹⁵⁶ Cass. 13 oktober 1993, *Arr. Cass.* 1993, nr. 407: “de reden dat de straf een wettige en passende straf is voor het bewezen verklaarde misdrijf voldoet niet aan de wettelijke motiveringsverplichting van de rechter”.

¹⁵⁷ S. VAN OVERBEKE, “De motivering van de verbeurdverklaring van de vermogensvoordelen” (noot onder Cass. 21 mei 2002), *R.W.* 2002-03, afl. 9, 344.

¹⁵⁸ J. DU JARDIN, “Motivering van vonnissen en arresten”, in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 30.

¹⁵⁹ A. SMETRYNS, “De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding”, *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 3.

¹⁶⁰ Cass. 22 oktober 2004, AR F.030028.N.

Hij kan daarentegen niet verwijzen naar beschouwingen in een andere beslissing of een ander stuk, zelf al behoort dat stuk tot het dossier, zonder duidelijk aan te geven welke motieven daarin worden weerhouden. Bijgevolg volstaat het niet enkel te verwijzen naar een conclusie van een partij, een deskundigenverslag of proces-verbaal¹⁶¹.

Wanneer de rechter in een zaak met verschillende beklaagden uitspraak doet, dan moet hij de straf en strafmaat motiveren ten opzichte van elk van deze beklaagden. Hij kan dus niet zomaar in algemene bewoordingen verwijzen naar de persoonlijkheid van beklaagden, hun gerechtelijk verleden, het gevaar dat ze opleveren voor de maatschappij, de zwaarte van de feiten en de ernstige verstoring van de openbare orde, maar moet bij de in aanmerking genomen criteria individualiseren¹⁶².

De individualisering van de straf tolereert echter wel dat de motivering voor verschillende personen dezelfde kan zijn¹⁶³. De rechter moet er gewoon voor zorgen dat de motivering ten opzichte van elke van de beklaagden gebeurt.

De rechter is dus wel verplicht om voor elke beklaagde in een zaak de straf en de strafmaat te motiveren, maar dit betekent geenszins dat de rechter de redenen moet opgeven waarom hij medebeklaagden al dan niet tot eenzelfde straf veroordeelt.¹⁶⁴

3.3. Criteria van straftoemeting

Behalve het feit dat de rechter verplicht is een motivatie te geven omtrent de straf en de strafmaat, heeft hij bij het concreet bepalen van de straf en de strafmaat zeer veel beoordelingsvrijheid¹⁶⁵. Het enige waar hij door beperkt wordt zijn de wettelijke bestraffingsvoorwaarden.

Zo kan de rechter de straf en strafmaat vastleggen rekening houdend met de persoonlijkheid van de dader; diens gerechtelijk verleden¹⁶⁶; de door hem gebruikte tactiek; het gevaar dat de dader betekent voor de maatschappij; de zwaarwichtigheid van de feiten; de ernst van de verstoring van de openbare orde,...¹⁶⁷ Bij de zwaarwichtigheid van de feiten bepaalt de strafrechter vrij aan de hand van welke aspecten of gevolgen van het gepleegde misdrijf dit al dan niet als ernstig of zwaar moet worden aangemerkt¹⁶⁸.

Omwille van de grote vrijheid die de rechter heeft en de marginale toetsing die het Hof van Cassatie uitvoert, is het zo dat de kwaliteit van de motivering niet altijd optimaal is. De vraag kan dan gesteld worden indien een betere motivering niet kan worden bewerkstelligd door meer precieze regels van straftoemeting op te stellen die enerzijds voor de strafrechter voldoende aanwijzingen inhouden (ook voor de betrokken partijen; het openbaar ministerie,

¹⁶¹ A. SMETRYNS, “De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding”, *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 4.

¹⁶² L. HUYBRECHTS en M. TRAEST, “Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België”, *tijdschrift voor strafrecht* 2004, nr. 6, 56.

¹⁶³ J. ROZIE, “Actualia omtrent de bepaling en de motivering van de straf”, *Nullum Crimen* 2007, 179.

¹⁶⁴ Cass. 4 juni 2008, P.08.0489.F.

¹⁶⁵ B. MAES, De motivering van de straffen 10 jaar na de invoering van de wet van 27 april 1987, in *Wie is er bang van het strafrecht?*, XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 193.

¹⁶⁶ L. HUYBRECHTS, L., “De rechter en het vermoeden van onschuld”, in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Kluwer, Deurne, 2001, 211.

¹⁶⁷ B. MAES, De motivering van de straffen 10 jaar na de invoering van de wet van 27 april 1987, in *Wie is er bang van het strafrecht?*, XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 193.

¹⁶⁸ B. MAES, De motivering van de straffen 10 jaar na de invoering van de wet van 27 april 1987, in *Wie is er bang van het strafrecht?*, XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 193.

beklaagden en slachtoffers), maar anderzijds ook voldoende ruimte laten voor de individualisering van de straf¹⁶⁹.

3.4. Wie is gehouden tot de bijzondere motivering?

De correctionele rechtbank, die uitspraak doet in eerste aanleg, alsmede de hoven van beroep in correctionele zaken, zijn algemeen gehouden tot de bijzondere motivering.

De bijzondere motiveringsplicht is beperkt ten aanzien van de politierechtbank en de correctionele rechtbank uitspraak doende in hoger beroep.

De bijzondere motivering is niet vereist in beslissingen van vrijspraak.

Bovenstaande actoren zijn gehouden tot de bijzonder motiveringsverplichting onafhankelijk van het al dan niet bestaan van conclusies. Dit neemt echter niet weg dat de rechter wel verplicht is te antwoorden op regelmatig ter staving van een eis, verweer of exceptie genomen conclusie¹⁷⁰.

3.5. Geen motivering vereist

Artikel 195 tweede lid Sv. vermeldt dat de rechter dient te motiveren als de wet hem daartoe vrije beoordeling laat. De wet verplicht de rechter dus niet om een beslissing van motivering te voorzien wanneer hij geen beoordelingskeuze heeft bij het opleggen van een straf of maatregel.¹⁷¹ Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer het opleggen van een gevangenisstraf wettelijk verplicht wordt gesteld, wanneer een verplichte verbeurdverklaring wordt uitgesproken¹⁷² of wanneer de wet behalve een gevangenisstraf ook een niet-facultatieve geldboete voorschrijft.¹⁷³ Wanneer de rechter de beklagde veroordeelt tot een geldboete voor een misdrijf waarvoor een gevangenisstraf en/of een geldboete kon worden opgelegd, dient de rechter de aard van de straf niet te motiveren omdat dit voor de veroordeelde de meest gunstige straf is¹⁷⁴. In geval de rechter de minimumstraf oplegt, dient hij de strafmaat eveneens niet te motiveren¹⁷⁵. In alle andere gevallen dient de rechter zijn beslissing over de strafmaat wel van een motivering te voorzien¹⁷⁶.

Motivering is ook vereist wanneer de rechter bij hetzelfde misdrijf kiest om een gevangenisstraf en een geldboete op te leggen¹⁷⁷. Ook wanneer een facultatieve straf wordt opgelegd, zoals een facultatieve verbeurdverklaring van vermogensvoordelen, dient de rechter de redenen waarom hij voor deze bijkomende straf koos, op te geven¹⁷⁸.

¹⁶⁹ D. HOLSTERS, "Motivering van de straf: waarborg voor de beklagde?", in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 42.

¹⁷⁰ D. HOLSTERS, "Motivering van de straf: waarborg voor de beklagde?", in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 39.

¹⁷¹ Cass. 9 oktober 2007, P.07.0578.N.

¹⁷² Cass. 1 april 2008, P.07.1824.N.

¹⁷³ S. VAN OVERBEKE, "De motivering van de straf in correctionele zaken volgens artikel 195 lid 2 Sv." (noot onder Cass. 27 mei 1992), *R.W.* 1992-93, 538.

¹⁷⁴ Cass. 6 november 1990, *Arr. Cass.* 1990-91, nr. 129; Cass. 19 oktober 2005, P.05.0900.F.

¹⁷⁵ Cass. 10 januari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 560; Cass. 13 juni 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 1224.

¹⁷⁶ Zie artikel 195, tweede lid, tweede zin Sv.: '...bovendien'....

¹⁷⁷ Cass. 27 mei 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, nr. 474.

¹⁷⁸ Cass. 21 mei 2002, *R.W.* 2002-03, afl. 9, 342, noot S. VAN OVERBEKE, "De motivering van de verbeurdverklaring van de vermogensvoordelen".

3.6. Verbeurdverklaringen

Wanneer de rechter een verbeurdverklaring oplegt, dient deze gemotiveerd te worden. Indien het gaat om een verplichte verbeurdverklaring, dient de rechter te verwijzen naar de toepasselijke voorwaarden in de wet. Immers, in dat geval gaat het niet om een vrije beoordeling van de rechter en is een motivering bijgevolg niet vereist¹⁷⁹. Voldoende is dat uit het vonnis of arrest blijkt dat aan de wettelijke voorwaarden van de wet is voldaan¹⁸⁰. Zo zal bijvoorbeeld bij een verbeurdverklaring op grond van artikel 42, 1° Sw. moeten blijken uit de rechterlijke beslissing dat de verbeurdverklaarde zaken eigendom zijn van de veroordeelde. Bij een verbeurdverklaring van vermogensvoordelen overeenkomstig artikel 42, 3° Sw. zal moeten blijken dat deze effectief voortvloeien uit het bewezen verklaarde misdrijf.

Wanneer de rechter facultatief een verbeurdverklaring oplegt, dient hij niet alleen te verwijzen naar de toepasselijke wettelijke voorwaarden, maar hij dient tevens te motiveren waarom hij deze bijkomende straf oplegt¹⁸¹. De verbeurdverklaring van vermogensvoordelen volgens artikel 43bis Sw. is in beginsel facultatief¹⁸² en laat dus een vrije beoordeling aan de rechter. Vanuit het oogpunt van de motivering moet hier dus worden aangegeven waarom de rechter van oordeel is dat deze verbeurdverklaring dient te worden opgelegd¹⁸³.

Omwille van het feit dat een afzonderlijke motivering voor elke straf niet nodig is, kan het dat voor het opleggen van een geldboete en een verbeurdverklaring van vermogensvoordelen één enkele motivering volstaat.¹⁸⁴ Als de rechter bijvoorbeeld overweegt “dat het wegens de aard en de ernst van de feiten nodig is om zware vermogensstraffen op te leggen teneinde beklagde te doen inzien dat oneerlijk gewin niet kan worden getolereerd”, zou men kunnen aannemen dat niet alleen de geldboete, maar ook de verbeurdverklaring van een aanzienlijk bedrag aan vermogensvoordelen regelmatig werd gemotiveerd. Bij zo een motivering is het wel belangrijk dat het duidelijk is dat de motivering zowel betrekking heeft op de geldboete als op de verbeurdverklaring. Wanneer de rechter bijvoorbeeld zou overwegen “dat een zware gevangenisstraf en een zware geldboete wegens de aard en de ernst van de feiten nodig zijn teneinde beklagde te doen inzien dat oneerlijk geldgewin niet kan worden getolereerd”, dan kan uit die motivering niet zomaar worden afgeleid waarom bijkomend ook de verbeurdverklaring van vermogensvoordelen werd opgelegd¹⁸⁵.

3.7. Strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen

Wanneer de toepassing van de wet van 4 mei 1999 inzake de aansprakelijkheid van rechtspersonen zich voordoet, zal de rechter hierbij een bijzondere motivering moeten hanteren.

Om de verantwoordelijkheid van de rechtspersoon te kunnen weerhouden, dient de rechter vast te stellen dat het misdrijf hetzij een intrinsiek verband heeft met de verwezenlijking van het doel of de waarneming van de belangen van de rechtspersoon, hetzij, blijkens de concrete

¹⁷⁹ Cass. 1 april 2008, P.07.1824.N.

¹⁸⁰ Cass. 21 maart 2006, P.06.0034.N.

¹⁸¹ A. SMETRYNS, “De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding”, *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 41; Cass. 28 november 2006, *Arr. Cass.* P061086N.

¹⁸² R. VERSTRAETEN, “Over de verbeurdverklaring van vermogensvoordelen”, (noot onder Antwerpen 15 oktober 1992), *R.W.* 1994-95, p. 952.

¹⁸³ Y. VAN DEN BERGE, “Het bewijs van witwassen en de motivering van de verbeurdverklaring”, *RABG* 2006, afl. 20, 1504; Cass. 28 november 2006, P.06.1086N.

¹⁸⁴ J. ROZIE, “Over de motivering van de voordeelsontneming”, *RABG* 2004, afl. 13, 791.

¹⁸⁵ S. VAN OVERBEKE, “De motivering van de verbeurdverklaring van de vermogensvoordelen” (noot onder Cass. 21 mei 2002), *R.W.* 2002-03, afl. 9, 344.

omstandigheden, voor zijn rekening werd gepleegd. Vervolgens dient het moreel element te worden vastgesteld, waarbij rekening moet gehouden worden met de kenmerken van de rechtspersoon. Zo zal dienen te worden aangetoond dat het misdrijf voortvloeit uit een opzettelijke beslissing genomen binnen de rechtspersoon of nog het gevolg is van een aan de rechtspersoon toe te schrijven nalatigheid.

Wanneer de verantwoordelijkheid van de rechtspersoon wordt weerhouden uitsluitend wegens het optreden van een geïdentificeerde natuurlijke persoon, die niet wetens en willens handelde, kan enkel diegene, die de zwaarste fout heeft begaan, worden veroordeeld. Zulks vereist dat de rechter, na vaststelling van de natuurlijke persoon die niet wetens en willens handelde, bepaalt wie van beiden de zwaarste fout heeft begaan. In het geval dat de natuurlijke persoon de fout wetens en willens heeft begaan, kan deze samen met de rechtspersoon worden veroordeeld¹⁸⁶.

3.8. Opschorting en uitstel

Artikel 3, vierde lid en artikel 8 §1, eerste lid van de Probatielwet¹⁸⁷ stellen dat de beslissing waarbij de opschorting en het uitstel wordt toegestaan of geweigerd, met redenen omkleed moet zijn overeenkomstig de bepalingen van artikel 195 Sv.

Hierbij moet de rechter niet enkel verwijzen naar de vervulling van de voorwaarden uit de wet, maar tevens moet hij nauwkeurig de redenen aangeven die de maatregel wettigen¹⁸⁸.

Wanneer er geen uitdrukkelijk verzoek tot opschorting of uitstel wordt gedaan of wel een uitdrukkelijk maar niet gemotiveerd verzoek, dan beschouwt men het uitspreken van een effectieve straf als een weigering van de opschorting en het uitstel en dient dit ook gemotiveerd te worden¹⁸⁹. Echter, bij een niet expliciet verzoek of geen nader gemotiveerd verzoek, kan de weigering ook op impliciete wijze gebeuren¹⁹⁰. Wanneer de rechter een straf oplegt en hiervoor gronden weergeeft, is dit te zien als een impliciete motivering van de weigering opschorting of uitstel uit te spreken¹⁹¹.

Zulke motivering stelt vanzelfsprekend de veroordeelde niet in staat het waarom van de weigering te begrijpen. Het is dus zeer de vraag of het bij de theorie van de impliciete weigering steeds mogelijk is na te gaan of het expliciete verzoek tot opschorting en/of uitstel effectief en nauwkeurig werd beantwoord.

Het hof van Cassatie stelt met betrekking tot deze vraag het volgende: “De rechter die een gevangenisstraf en een geldboete moet opleggen, moet weliswaar de strafmaat voor elke uitgesproken straf en maatregel rechtvaardigen en de redenen vermelden waarom hij het uitstel al dan niet verleent, maar is niet verplicht dit te doen in een afzonderlijke motivering, wanneer de door hem aangegeven precieze redenen zowel de strafmaat van de uitgesproken straffen en maatregelen als de toekenning of de weigering van het uitstel rechtvaardigen”.¹⁹²

¹⁸⁶ A. SMETRYNS, “De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding”, *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 48.

¹⁸⁷ Wet van 10 februari 1994 tot wijziging van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *B.S.* 27 april 1994, 11.197.

¹⁸⁸ S. VAN OVERBEKE, “De motivering omtrent de opschorting van de uitspraak van de veroordeling en omtrent het uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf” (noot onder Cass. 17 mei 1995), *R.W.* 1996-97, 1057.

¹⁸⁹ S. VAN OVERBEKE, “De motivering omtrent de opschorting van de uitspraak van de veroordeling en omtrent het uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf” (noot onder Cass. 17 mei 1995), *R.W.* 1996-97, 1058.

¹⁹⁰ F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN, *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Maklu, 427.

¹⁹¹ S. VAN DYCK en F. GOOSENS, “De motiveringsplicht bij het afwijzen van een verzoek tot opschorting van de strafrechtelijke uitspraak: van impliciete weigering tot afwezigheid van redenen?” (noot onder Cass. 20 juni 2000), *R.W.* 2001-02, 1464; Cass. 12 december 2006, *Arr. Cass.* P061191N.

¹⁹² Cass. 1 maart 2001, *Arr. Cass.* 2000, 149.

Deze overweging door het hof geeft weer dat een impliciete motivering mogelijk is, maar toont tevens aan dat deze impliciete weigering steeds een motivering moet blijven: de motivering moet de weigering van het uitstel of opschorting kunnen rechtvaardigen¹⁹³.

3.9. Werkstraf

Artikel 195 Sv. houdt een positieve motiveringsverplichting in. Dit wil zeggen dat de rechter enkel gehouden is tot deze verplichting voor de straffen die hij uitspreekt en niet voor degene die hij niet oplegt. Wanneer echter een werkstraf wordt opgelegd op basis van artikel 37ter § 1 Sw., dan bepaalt de derde paragraaf van dit artikel de formaliteiten die hierbij in rekening moeten worden gebracht en vermeldt de paragraaf dat wanneer de rechter weigert een werkstraf uit te spreken, deze beslissing met redenen moet omkleed zijn. Hiermee wordt bijgevolg een negatieve motiveringsverplichting ingevoerd.¹⁹⁴

Lange tijd bestond er discussie over de juiste draagwijdte van deze bepaling, maar nu heeft men aangenomen dat deze bijzondere motiveringsverplichting niet moet telkens wanneer er theoretisch de mogelijkheid bestaat om een werkstraf op te leggen, maar enkel geldt wanneer de werkstraf als hoofdstraf werd gevorderd door het openbaar ministerie of werd gevraagd door de beklaagde en de rechter besliste om deze niet op te leggen.¹⁹⁵ Ook wanneer de rechter eerst beslist een werkstraf op te leggen; de draagwijdte van deze straf meedeelt aan beklaagde en vraagt naar zijn opmerkingen en akkoord, maar dan tijdens het beraad van idee verandert, zal logischerwijze deze beslissing dienen te worden gemotiveerd¹⁹⁶. Dit vanuit de tekstuele samenhang van de eerste en derde paragraaf van artikel 37ter Sw. en de bedoeling van de wetgever om de werkstraf te laten uitgroeien tot een volwaardige straf en hiermee het aantal gevangenisstraffen te beperken. Hierbij worden de vonnisgerechten verplicht de beslissing om geen werkstraf op te leggen bijzonder te motiveren.¹⁹⁷

Besluit

De rechter beschikt over een grote discretionaire bevoegdheid bij het uitoefenen van zijn taak. Naast een gebondenheid door de minimum- en maximumstraffen die worden bepaald in de wet, heeft de rechter een zeer grote vrijheid bij het bepalen van de straf.

De wetgever biedt verder weinig aanknopingspunten inzake de straftoemeting. Wettelijk gezien beschikt de rechter over de verschillende mogelijkheden bij het nemen van een beslissing. Naast de (probatie)opschorting van de uitspraak van de veroordeling, zijn er drie hoofdstraffen waaruit de rechter kan kiezen, met name de vrijheidsberoving, de geldboete en enkel in correctionele en politionele zaken de werkstraf, telkens al dan niet met (probatie)uitstel. Dit ganse arsenaal aan mogelijkheden zorgt ervoor dat de rechter een zeer grote discretionaire bevoegdheid heeft bij het bepalen van de passende straf.

¹⁹³ S. VAN DYCK en F. GOOSENS, “De motiveringsplicht bij het afwijzen van een verzoek tot opschorting van de strafrechtelijke uitspraak: van impliciete weigering tot afwezigheid van redenen?” (noot onder Cass. 20 juni 2000), *R.W.* 2001-02, 1465.

¹⁹⁴ J. DU JARDIN, “Motivering van vonnissen en arresten in strafzaken”, in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, p 39.

¹⁹⁵ F. VANNESTE, “De motivering van de weigering tot het opleggen van een werkstraf”, noot onder Cass. 11 februari 2003, *R.W.* 2004-05, 589; M. ROZIE, “De werkstraf als nieuwe hoofdstraf”, in A. DE NAUW, *Strafrecht van nu en straks*, Brugge, Die Keure, 2003, 172.

¹⁹⁶ M. ROZIE, “De werkstraf als nieuwe hoofdstraf”, in A. DE NAUW, *Strafrecht van nu en straks*, Brugge, Die Keure, 2003, 172.

¹⁹⁷ Wetsvoorstel tot wijziging van het Strafwetboek en tot invoering van de dienstverlening en de opleiding als gevangenisvervangende straffen, *Parl. St. Kamer* 1999/2000, nr. 549/001, p. 8.

De grenzen van de straftoemingsvrijheid van de rechter worden bepaald door de strafminima en –maxima en door een aantal wettelijke bepalingen inzake strafuitsluitende, strafverminderende of strafverhogende factoren. Verder bestaan er een aantal complementaire wetten die enigszins een invloed uitoefenen op de straftoemingsvrijheid, namelijk de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie.¹⁹⁸

Tenslotte zijn er nog een aantal algemene rechtsbeginselen die de beslissingsvrijheid van de rechter beperken. Het belangrijkste - in termen van het rechtsbeginsel dat de grootste invloed uitoefent op de discretionaire bevoegdheid van de rechter - is de motiveringsverplichting.

De verplichting van de rechter om zijn beslissingen te motiveren staat ingeschreven in artikel 149 G.G.W. en betreft een vormvereiste. Artikel 149 G.G.W. zal geschonden zijn bij afwezigheid van motivering. De beslissing is alsdan niet “met redenen omkleed”. Het Hof van Cassatie controleert of er aan de motiveringsverplichting is voldaan en oefent in tweede orde ook een wettigheidstoezicht uit. Die controle is echter wel marginaal, in de zin dat zij zich beperkt tot de vraag of de door de rechter opgegeven motiveren de straf en de strafmaat kunnen rechtvaardigen. Het is dus geenszins de bedoeling dat het hof een interne beoordeling maakt. Blijkt de motivering inhoudelijk gebreken te vertonen, dan is de beslissing “niet naar recht verantwoord”.

Een in feite of in rechte onjuist motief zal in principe niet leiden tot vernietiging van de beslissing op grond van artikel 149 G.G.W., maar wel op andere gronden. Een tegenstrijdigheid in de motieven of bij een onduidelijkheid of dubbelzinnigheid dient gezien te worden als een motiveringsgebrek en staat bijgevolg gelijk aan een afwezigheid van motivering.

Rond de algemene vereisten inzake de motiveringsplicht, de beoordeling van rechterlijke beslissingen en motiveringsgebreken heeft het Hof van Cassatie een uitvoerige rechtspraak ontwikkeld.

Naast de algemene vereisten inzake de motiveringsplicht zijn er ook een heleboel specifieke motiveringsvereisten in strafzaken die de rechter binden.

Zo dient de rechter op grond van artikel 195 Sv., ook bij ontstentenis van een conclusie en zelfs bij verstek, de keuze van de straf en de strafmaat te motiveren. De motiveringsverplichting inzake de keuze van de straf en de strafmaat betreft geen loutere vormvereiste. Deze motivering mag beknopt zijn, doch dient op nauwkeurige en geïndividualiseerde wijze te geschieden. De rechter kan bijvoorbeeld verwijzen naar de ernst van de feiten, zoals die blijken uit bepaalde concrete omstandigheden van de zaak, naar het aandeel van de beklaagde in deze feiten, naar de vóór de te berechten feiten door beklaagde wegens gelijkaardige feiten reeds opgelopen veroordelingen, enz.

Tenslotte zijn er nog een aantal zaken die niet dienen te worden gemotiveerd. Voorbeelden hiervan zijn de verhoging met opdecimen, de bijzondere bijdrage tot de financiering van het Fonds tot hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en de kosten.

¹⁹⁸ J. ROZIE, “Op zoek naar meer eenvormigheid in de straftoemeting: van maatpak naar confectiepak, *R.W.* 2005-06, 1482.

Bibliografie

- BREWAEYS, E., “De motivering van de strafmaat en de rechten van verdediging” (noot onder Cass. 16 oktober 1990), *Verkeersrecht* 1991, 140-142.
- DECLERCQ, R., *Beginselen van strafrechtspleging*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 2003, 1440 p.
- DE MAESENEIRE, G., “Motivering rechterlijke beslissingen”, *NJW* 2007, afl. 158, 194-197.
- DENIS, L., “La motivation des peines”, *Rev. Dr. Pén.* 1997, 1023-1039. (ook iets over grotere controle op de straftoemeting)
- DE SWAEF, M., “De motivering van de straftoemeting” (noot onder Cass. 6 november 1990), *R.W.* 1990-91, 1200.
- DE SWAEF, M., “De bijzondere verbeurdverklaring van de vermogensvoordelen uit misdrijven”, *R.W.* 1990-91, nr. 7, 491.
- DE SWAEF, M., “Vervangende gevangenisstraf en motiveringsverplichting” (noot onder Cass. 31 maart 1992), *R.W.* 1991-92, 1364.
- DU JARDIN, J., “Motivering van vonnissen en arresten in strafzaken”, in *Commentaar strafrecht en strafvordering*, Mechelen, Kluwer, 73 p.
- DU JARDIN, J., “Het recht van verdediging in de rechtspraak van het hof van Cassatie (1990-2002), rede uitgesproken door de procureur-generaal op 1 september 2003-04”, *R.W.* 2004, nr. 20, 761-790.
- DUPONT, L., “De motivering van de straftoemeting. Een minicommentaar bij de Wet van 27 april 1987 in verband met de motivering van de straffen”, in X, *Actuele problemen van het strafrecht*, Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1987-1988, 507-530.
- GLORIEUX, F., De motiveringsplicht van de rechter, *T.Pol.* 2008, afl. 2, 118.
- HOLSTERS, D., “Motivering van de straf: waarborg voor de beklaagde?”, in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 31-48.
- HOLSTERS, D., “Bewijsvoering in strafzaken”, in X, *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, 22 p.
- HUYBRECHTS, L., “De rechter en het vermoeden van onschuld”, in *Liber Amicorum Jean du Jardin*, Kluwer, Deurne, 2001, 212.
- HUYBRECHTS, L en TRAEST, M., ‘Het strafrechtelijk sanctiestelsel en de straftoemeting door de rechter in België’, *tijdschrift voor strafrecht* 2004, nr. 6, 62 p.
- HUYBRECHTS, L., ROZIE, M., De rechten van de verdediging bij de behandeling ten gronde, *Nullum Crimen* 2008, afl. 2, 106-129

- KUTY, F., *L'impartialité du juge en procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2004, 140-141.
- KUTY, F., *Justice pénale et procès équitable*, Volume 1, Brussel, Larcier, 2006, nr. 994-1003.
- LONDERS, G., Motiveren van beslissingen. Enkele beschouwingen bij het motiveren van vonnissen en arresten, In X., *Gerechtelijke achterstand: geen noodzakelijk kwaad*, 2004, p 437.
- MAES, B., *De motiveringsverplichting van de rechter*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1990, 104 p.
- MAES, B., “De verantwoording van de keuze van de straf en de strafmaat” (noot onder Cass. 26 maart 1997), *R. Cass.* 1998, 210.
- MAES, B., De motivering van de straffen 10 jaar na de invoering van de wet van 27 april 1987, *Wie is er bang van het strafrecht?*, XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, Mys & Breesch, 1998, 185-204.
- MAES, B., Het beantwoorden van conclusies door de rechter, In X., *Mélanges Jacques van Compennolle*, Brussel, Bruylant, 2004, 900 p.
- MAES, B., Conclusie en motivering: een overzicht en een voorstel, In X., *Het gerechtelijk recht. Waarom en waarheen?*, Brugge, Die Keure, 2005, 150 p (21-39)
- ROZIE, M., “Eerste kennismaking met de autonome werkstraf”, in X, *CBR jaarboek 2001-2002*, Antwerpen, Maklu, 112.
- ROZIE, M., “De werkstraf als nieuwe hoofdstraf”, in A. DE NAUW, *Strafrecht van nu en straks*, Brugge, Die Keure, 2003, 159-179.
- ROZIE, J., “Over de motivering van de voordeelsontneming”, *RABG* 2004, afl. 13, 790-792.
- ROZIE, J., “Actualia omtrent de bepaling en de motivering van de straf”, *Nullum Crimen* 2007, 177-188.
- SMETRYNS, A., “De motiveringsverplichting van de strafrechter. Een algemene inleiding”, *C.A.B.G.* 2005, nr. 1, 65p.
- TRAEST, PH., ‘De innerlijke overtuiging van de rechter en de motiveringsverplichting’, in *Strafrechter als roeping*, Liber Amicorum Lieven Dupont, Univ. Pers Leuven, 2005, Volume I, 553-567.
- VAN CAENEGEM, P., “Mag de rechter bij de straftoemeting rekening houden met vroegere veroordelingen, die nog niet in kracht van gewijsde zijn getreden, of met vroegere minnelijke schikkingen”, *P & B* 1995, 8.
- VAN DEN BERGE, Y., “Het bewijs van witwassen en de motivering van de verbeurdverklaring”, *RABG* 2006, afl. 20, 1502-1504

- VANDEPLAS, A., “Over het recht van verdediging” (noot onder Cass. 29 april 1997), *R.W.* 1997-98, 813.
- VANDEPLAS, A., “Over de motiveringsplicht”, *R.W.* 1998-99, 306 en <http://www.rwe.be> (12 juli 2006).
- VAN DYCK, S. en GOOSENS, F., “De motiveringsplicht bij het afwijzen van een verzoek tot opschorting van de strafrechtelijke uitspraak: van impliciete weigering tot afwezigheid van redenen?” (noot onder Cass. 20 juni 2000), *R.W.* 2001-02, 1462.
- VANNESTE, F., “De motivering van de weigering tot het opleggen van een werkstraf”, noot onder Cass. 11 februari 2003, *R.W.* 2004-05, 589-590.
- VANNESTE, F., “De vrije keuze van verweer en de motivering van de straf”, (noot onder Cass. 23 maart 2004), *R.W.* 2004-2005, nr. 20, 791-792.
- VAN OVERBEKE, S., “De motivering van de straf in correctionele zaken volgens artikel 195 lid 2 Sv.” (noot onder Cass. 27 mei 1992), *R.W.* 1992-93, 537.
- VAN OVERBEKE, S., “De motivering omtrent de opschorting van de uitspraak van de veroordeling en omtrent het uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf” (noot onder Cass. 17 mei 1995), *R.W.* 1996-97, 1057.
- VAN OVERBEKE, S., “Nogmaals over de motivering van de beslissing nopens de opschorting en het uitstel” (noot onder Cass. 6 december 1995), *R.W.* 1996-97, 1326.
- VAN OVERBEKE, S., “De motivering van de verbeurdverklaring van de vermogensvoordelen” (noot onder Cass. 21 mei 2002), *R.W.* 2002-03, afl. 9, 342.
- VAN ZANDVLIET, P., “Geen verzoek tot uitstel, geen motivering”, (noot onder cass. 26 februari 2002), *R.W.* 2002-03, 745.
- VERBRUGGEN, F. en VERSTRAETEN, R., *Strafrecht & strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Maklu, 492 p.
- VEROUGSTRAETE, I., “Het Hof van Cassatie en de motiveringsplicht”, In X., *Mélanges offerts à Pierre Van Ommeslaghe*, Brussel, Bruylant, 2000, 1078-1079.
- VERSTRAETEN, R., “Over de verbeurdverklaring van vermogensvoordelen”, (noot onder Antwerpen 15 oktober 1992), *R.W.* 1994-95, p. 952.
- WYLLEMAN, B., “Beter motiveren van vonnissen en arresten”, in X, *Beter concluderen, beter pleiten, beter vonnissen*, Referatenboek colloquium Gent 23 januari 2009, Gent, Larcier, 2009, 249-274.